Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

№ 85 (16608) | 1984 оной апрелиин 12, четверг | Сэн 3 мүнгэн.

КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ 1984 оной апрелиин 10-да нүхэр К. У. ЧЕРНЕНКЫН хэлэһэн үгэ

...үгэнэ. Тиихэдээ, нэн түрүүн, Соведүүдэй — СССР-эй политическэ үндэһэ һуурини, социалис байгуулалтын хүсэн түгэс зэбсэгэй —ажал ябуулгые һайжаруулгын нөөсэнүүд тухай хэлэгдэнэ.

Соведүүдые, гансашье ажалшадай **аша туһада** бэшэ, харин ажалшадаар **дамжуулан**, хүдэлжэ шадаха **гүрэнэй хүтэлбэрилгын зургаанууд** болгохо зорилго Октябриин һүүлээр удангүй В. И. Ленин табиһан юм гэжэ һануулһуу. Мүнөө энэ зорилго гол түлэб шиидхэгдээ гэжэ гүйсэд баримтатайгаар хэлэжэ болоно. 2 миллион 300 мянган депутадууд, хүдэлмэришэдэй, таряашадай болон интеллигенциин түлөөлэгшэд, бүхы наци болон арад үндэһэтэдэй ажалшад, хэдэн арбаад миллион эдэбхитэд— тэдээнээр лэ дамжуулан гүрэнэй хэрэгүүд манайда эрхилэгдэдэг байнаха юм.

Бидэ саг үргэлжэ — илангаяа СССР-эй шэнэ Конституцин баталан абтаһанһаа хойшо—бүхы шатын Соведүүдэй эрхэ түлөөлэлгые үргэдхэдэг байгаабди. **Энэмнай хуули гаргалгын, хүтэлбэрилгын ба хиналтын нэгэдэлэй ленинскэ гол ёһые тэдэнэй ажал ябуулгада бүри гүйсэд дүүрэнээр бэелүүлгэдэ туһа хүргэдэг** байгаа.

Тиигэбэшье, **нүхэдүүд, Соведүүдэй айхабтар ехэ хүсэ** шадал үшөөл гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэгдэнэгүй гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй. Иимэ жэшээ дурдахам. Ажахын ба соёлой байгуулалтада нютагай Соведүүдэй үүргэ дээшэлүүлхэ зорилготой хэдэ хэдэн шиидхэбэринүүд манайда абтаһан юм. Тэрэ нютаг нютагуудта экономикые комплексноор хүгжөөлгэ хангаха, албан зургаанай илгаа гаргаха ябадалда бүри бата бэхи хаалта табиха, хүн зоной олон янзын эрилтэнүүдые гүйсэд дүүрэнээр хангаха, тэдэнииe хангалга һайжаруулха арга олгохо байха гэжэ бодоһон, тиихэдээ зүб бодоһон байгаа гээшэбди.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, эдэмнай һайн шиидхэбэринүүд байгаа. Теэд тэдэ удаанаар, гүйсэд бэшээр дүүргэгдэжэ байнхай. Зарим министерствэнүүд, нютагай Соведүүдые тойрон гаража, ябуулга хэхэ һэдэлгэ үшөөл гаргадаг байха юм. Тэдэ, промышленна объектнүүдые барилга ба һэльбэн шэнэлэлгэ дээрэ өөһэдынгөө ажал ябуулга элсүүлхэдээ, зарим ушарта гэр байрын барилгада, социально-ажаһуудалай ба соёлой хэрэглэмжын объектнүүдтэ гүйсэд анхаралаа хандуулнагүй бшуу. Мүн өөһэдөө Соведүүдшье өөһэдынгөө эрхэнүүдые хэрэглэхэ талаар үсэд оролдолго хэрэгтэй газартань гаргадаггүй байха юм. Энээнһээ болоод олохон газарта гэр байра, больницанууд, үхибүүдэй эмхи зургаанууд саг болзор соогоо ашаглалгада оруулагданагүй. Баригдажа дүүргэгдээгүй объектнүүдые зарим ушарта бэлэн болоһон шэнгеэр ашаглалгада абаха ушарнууд үзэгдэнэ. Байгаали хамгаалха дүримүүдые хазагайруулха ушарнууд үзэгдэнэ.

Соведүүдэй бүри ехэ эдэохи үүсхэл тэдэнииe шиидхэлгэдэ гаргамаар бусадшье шухала асуудалнууд юин гээшэ. Жэшээнь, гэр байрын хүйтэн байһан, город болон поселогуудта ариг сэбэрэй сахигдадаггүй тухай, транспортын хүдэлмэриин дутуу дунданууд, үйлсэнүүдэй муугаар гэрэлтүүлэгдэдэг гү, али ниитын газарнуудта хулиган ааша гаргаха тухай түбэй зургаануудта ажалшадай үсөөн бэшээр бэшэдэг баримтануудтан арадай депутадууд эбсэжэ шадаха байна аал.

Юрэнхы дээрэнь хэлэбэл, Соведүүдэй үргэн ехэ арга боломжонуудай болон тэдэнээ хэрэг дээрэнь хэрэглэлгэ хоёрой хоорондо зарим тэды зүришэл, алгасал бии гээшэ. Эндэ Соведүүдэй бүрин гүйсэд засагые «ёһые тэдыдэ соносхолго үшөөл бага», харин тэрэниие «бодото дээрэнь һайжаруулха ба хүтэлбэрилгын саг үргэлжын, үдэр бүриин хүдэлмэридэ шалгаха» хэрэгтэй гэһэн Ленинэй һанал бодолые дурдангүй байжа болохогүй байна.

Эндэһээ хэхэ тобшололнууднай эли ха юм. Тэрэнэй ашаг үрые дээшэлүүлхын, ёһын тэдысэ хандалгын али болохо ушарнуудые усадхахын тула Соведүүдэй ажал ябуулгада партийна нүлөөгэй бүхы арга нүхэсэлнүүдые гүйсэд хэрэглэхэ хэрэгтэй. Энэмнай мүнөөдэрэй эрилтэ мүн болоно. Иимэ эрилтэ бүхы партийна комитедүүдтэ табигдадаг гээшэ. Тиихэдээ тэдэнээр дамжуулжа партиин өөрынгөө хүтэлбэрилхы үүргые Соведүүдтэ бэелүүлдэг депутат — коммунистнуудта мүн лэ иимэ эрилтэ табигдана гээшэ. Эндэ тэдэнэй жэшээ шухала, депутадай уялгануудтаа тэдэнэй харюусалгатайгаар хандалга шухала байха юм. Соведүүдэй хүдэлмэридэ тэдэ эмхидхэхы эхи табиха, өөрыгөө тойруулан арадай бүхы һунгамалнуудые нягтаар жагсааха, тэдэнэй зохёохы эдэбхи үүсхэлые урмашуулха ба шэглүүлэн хүтэлбэрилхэ үүргэтэй гээшэ.

Нүхэдүүд, мүнөө үедэ Соведүүдые хүтэлбэрилхэ, манай ниитэ партийна гол зорилго имагтал иимэ байна бшуу. Конституци дотор бэшэгдэһэн гүйсэд дүүрэн засаг түрын тэдэнэй ажал ябуулгын удха соошье, онол арганууд доторшье саг үргэлжэ, хаа хаанагүй бэелүүлэгдэжэ байхые бидэ туйлаха ёһотойбди.

Сессиин хүдэлмэрине абажа харая. Олониитын аша туһа болон хамтын дүй дүршэл элирхэйлдэг, бодото арадай засагай зургаанууд болохо Соведүүдэй шэнжэ шанар имагтал эндэ эгээл дүүрэнээр харагдадаг гээшэ. Манай ажахын хэрэгүүдтэшье сессиин үүргэ айхабтар ехэ. Тэдээн дээрэ түсэбүүд, тэдэнииe дүүргэлгын тоосоонууд саг соогоо харагдадаг, баталагдадаг байха юм. Эндэ манай экономикын хүгжэлтын горитой ехэ асуудалнууд гаража ерэдэг. Тиимэһээ һанал бодолоо гүнзэгыгөөр, аша үрэтэйгөөр халан абалсалга тэдэнэй үүсхэхэ байһаниинь эли. Гэбэшье ходол иимэ байдаг гэхын аргагүй.

Теэд энээгээр хэрэг дүүрэнэгүй. Ажахын хүдэлмэри, тэрэнэй хойноһоо аша нүлөөтэй хиналтадал адли, тодорхойшье, саг үргэлжыншье ябуулга эрхилхэ эрилтэ табидаг байна. Тиимэһээ хэршье эдэбхитэйгээр тэрэнэй үнгэрөө һаа, имагтал сессинүүд дээрэ тэрээндэ хандадаг байбал, амжалта туйлахань бэрхэтэй.

Совет бүхэндэ саг үргэлжын комиссинууд хүдэлдэг гээшэ. Тиимэһээл манай экономическа ажабайдалай һудаһые тэдэнэй **саг үргэлжэ** барижа байхые туйлаха хэрэгтэй. Арадай ажахын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ саг соогоо харюусаха, Соведүүдэй, тэдэнэй гүйсэдхэхэ зургаануудай экономическа үндэһэ баримтатай шиидхэбэринүүдые абахадань туһалха, эдэ шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтые саг үргэлжэ хинаха ёһотой бшуу. Энэ талаар дүй дүршэл бии гээшэ. Гэбэшье тэрэниие горитой ехээр баяжуулха эрилтэ үе сагхай табина.

Бидэ табан жэлэй онсо харюусалгатай, тоосооной гансал һараар хэгдэхэ бэшэ, хаһада хүрэжэ ерээ гээшэбди. Тиихэдээ манай ажахын хүдэлмэрине саашадань эрид шангаар дээшэлүүлгэгүйгөөр хүдэлжэ боломоор бэшэ оршон байдал тохёолдонхой. Энээн тухай түрүүшын кварталай дүнгүүд хөөрэжэ үгэнэ. Зарим тэды амжалтанууд туйлагданхай. Гэхэтэй хамта гээгдэнги участогууд эли тодоор харагдана.

Политбюрогой һаяын заседани дээрэ бидэ арадай ажахын түсэбэй дүүргэлтын ябасые тусхайтаар хаража үзэхэ, хэрэгүүдэй мүнөөнэй байдалые һайжаруулха талаар тодорхой хэмжээнүүдые хараалха байнабди. Харин бидэ бүгэдэ, бидэнэй хүн бүхэн ямар нэгэн һуларуулга өөртөө хориболнай, зүб байха гэжэ мүнөө эли болонхой. Гүрэнэй түсэбэй дүүргэлтын түлөө һанаа зоболго, бүри ондоогоор хэлэбэл, шанга дохёо минутынشье туршада бидэниие орхихо ёһогүй. Энэ жэлдэ үзэгдэһэн али болохо һаатални түлөө, ямар нэгэн дутуу дундын түлөө хэзээ хэзээнэйхиһээ эрилтэ бүри шанга байха ёһотой гэжэ бидэ үгэеэ ойлголсоое. Манай партийна хараа бодол ондоо байжа болохогүй.

Хэһэн хэрэгтээ инмэл хандалга Соведүүдтэшье батадхалгада тэдэнэй туһалхыень депутат—коммунистнуудһаа бидэ хүлеэнэбди. Хэрбээ ажахын бүхы шатын хүдэлмэрилэгшэдэй хүдэлмэрине ехэ эрилтэтэйгээр, үнэн сэхээр Соведүүдэй сэгнэдэг байгаа һаань, манай экономико бага бэшэ ашаг үрэ абаха байна ха юм.

Верховно Соведэй сесси дээрэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй бүридэлые баталха байнабди. Энээнтэй дашарамдуулан, арадай ажахын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ тэдэнэй үүргэ болон харюусалгын айхабтар ехэ, олон янза байһанда манай министрнүүдэй, албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй анхаралыень хандуулхые хүсэнэб. Энэ хадаа хубиин зохёон байгуулхы үүсхэл эдэбхитэй ажал ябуулга болоно. Энэ хадаа мэдэлдэнь байдаг предприятинуудай, эмхинүүдэй эбтэй эетэй, нягта жагсаалтай хүдэлмэрине эмхидхэхэ шадабари онол арга болоно. Энэ хадаа дүтэрхы предприятинуудтай тодо һайн харилсаа холбоо тогтоолго, асуудалнуудые һайнаар шиидхэлгэ болоно. Ажалшадай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ саг үргэлжын анхарал оролдолго болоно. Энэ тэрэ хүтэлбэрилэгшын ямар амжалтатайгаар ажаллаһанһаа гансал түсэбтэ даабаринуудые, договорой уялгануудые бүрин хүсэдөөр, саг соогоо бэелүүлгыень, мүн хүнүүдэй ажаллаха арга боломжо ба һуудал байдалые һайжаруулха талаар шэглүүлэгдэһэн бодото хүсэлэл оролдолгонуудыень ойлгожо болоно.

Мүнөө бидэ арадай ажахые хүтэлбэрилгын гуримые али бүхы талаарнь наринжуулан һайжаруулжа эхилээбди, экономическа ажал ябуулгын шэнэ түхэл шэнжэнүүдые, байгуулалтые бэдэрнэбди. Гэбэшье шэнэ юумэ бэдэрэлгэ хүтэлбэрилгын онол аргануудые бүри үгэ түгэсөөр хэрэглэхэдэмнай бидэниие һамааруулха ёһогүй байһаниинь ойлгосотой. Нэн түрүүн совет зургаануудһаа. Эндэ шэнэ хүсэнүүдые байгуулһанай хэрэггүй. Бии байгаа хүсэнүүдые дүүрэн хүсэдөөр хүдэлгэхэ хэрэгтэй.

Теэд хүтэлбэрилгэ тухай хөөрэлдөөнэй гараа хада захиргаанай аппарадые хороохо асуудалые дурдангүй үнгэржэ шадахагүй байнаб. Хүтэлбэрилгын гансал доодо ба дундуур шатада бэшэ, харин дээдэ шатадашье хороолгын хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэй. Энэ ушар хэн нэгэндэ һайшаагдаха гү, али үгышье байхадаа болохо, гэбэшье энээниие бэелүүлхэ шухала. Угайдхадаа, түбэй газарта хэгдэһэн жэшээ шухала удха шанартай байхал.

Шухала удха шанартай хэрэг тухай эндэ хэлэгдэһыень бидэ бултадаа ойлгонобди. Тэрээндэ партийна ёһоор хандаха хэрэгтэй. Нэгэдэхеэр, өөһэд өөһэдынгөө һанамжануудые орхихо шухала. Хоёрдохеэр, энэ хадаа нэгэн доро бэелүүлгэдэхэ ябуулга бэшэ гэжэ ойлгохо хэрэгтэй. Үйлэдбэри дээрэ, хүтэлбэрилгэдэ ажалладаг хүдэлмэрилэгшэдэй тоогой таарамжатай зохид байхыень туйлаха гээшэ манай гол зорилго мүн. Нэгэ газарһаа нүгөөдэдэнь оруулалгаар юушье туйлахагүй байнабди. Захиргаанай аппарадай хэмһээ хэтэрэлгын ушар шалтагаануудые элирүүлхэ, хүтэлбэрилгын хүдэлмэриин эмхидхэлые, техникээр хангалгые саг үргэлжэ һайжаруулха шухала. Тодорхойлон хэлэбэл, канцеляриин столһоо станогто хүдэлхэеэ орохо дуратай байхаар хүнүүдтэ эрхэ байдал байгуулха шухала. Эндэ ямар зорилгонуудай табигдажа байһаниинь ойлгосотой. Гүрэнэй, түсэблэлгын зургаанууд, Верховно ба нютагай Соведүүд эдэниие шиидхэхын тула эдэбхитэйгээр хүдэлхэ зэргэтэй.

Нүхэдүүд, Соведүүдэй хүдэлмэридэ «түбэй засагай ба нютагай эмхи зургаануудай тогтоолнуудай бодото дээрээ ямараар бэелүүлэгдэжэ байһаниинь түлөө хиналта тогтоолгодо гол анхаралаа хандуулха» тухай Ленинэй эрилтые һанажа ябадагбди. Манайда энэ хэрэг юрэнхы дээрээ яһала һайнаар табигданхай. Мэдэлдэнь байдаг зургаануудай, тушаалтадай, тэдэнэй газар дээрэ байрладаг эмхинүүдэй ба предприятинуудай ажал ябуулгые хинаха эрхэеэ олонхи Соведүүд үрэ түгэсөөр хэрэглэдэг байна. Гэбэшье коммунистнууд-депутадуудай, Соведүүдэй партийна бүлэгүүдэй энэ талаар хэхэ юумэнинь үшөөл ехэ.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай

Верховно Соведэй нэгэдэхи сесси

ПАРТИИН ЗААҺАН ЗАМААР, АРАД ЗОНОЙ АША ТУҺАДА

Коммунистнуудай ленинскэ партиин политическэ хараа шэглэлые бүгэдэ арад һайшаан дэмжэдэг юм. Социалис демократиин, совет обществын бүхы политическэ байгуулалтын илан мандалга боложо үнгэрһэн СССР-эй Верховно Соведэй һунгалта энээниие элирхэйлэн гэршэлһэн байгаа.

Арадай бүрин эрхэтэ түлөөлэгшэд — СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведтэ шэнээр һунгагдаһан депутадууд тодорхой хараа шэглэлээр зэбсэгжүүлэгдэжэ, тэрэнэй нэгэдэхи сессидэ суглარба. Хүгжэлтэ түгэс социализмые наринжуулан һайжаруулха хүдэлмэриин шухала шэглэлнүүдэй гүнзэгыгөөр, али бүхы талаһаань шэнжэлэгдэһэн КПСС-эй ЦК-гай апрелиин Пленумэй шиидхэбэринүүд дотор, тэрээн дээрэ нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгэ соо тэдэ найруулагдаһан байгаа.

Пленум дээрэ зүбшэгдэн хэлсэгдэһэн асуудалнууд коммунист бүхэндэ, совет хүн бүхэндэ шухала удха шанартай. Тэдэниие бэелүүлгэдэ арадай депутадуудай Соведүүд харюусалгатай үүргэтэй юм.

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй нэгэдэхи сесси политическэ ехэ дэбжэлтын оршон байдалда апрелиин 11-дэ Кремль соо хүдэлмэрээ эхилбэ.

НАЦИОНАЛЬНОСТЬНУУДАЙ СОВЕДТЭ

Национальностьнуудай Соведэй түрүүшын заседани үглөөнэй 10 часта СССР-эй Верховно Соведэй Палатануудай заседанинуудай зал соо нээгдэбэ.

Нүхэд **Г. В. Романов, Н. А. Тихонов, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, М. В. Зимянин, К. В. Русаков** гэгшэдэй ерэжэ һуухадань, депутадууд болон айлшад удаан үргэлжэлһэн альга ташалгаар угтаа.

Старейшинэнүүдэй соведэй даалгабаряар наһатай депутадуудай нэгэн **Т. Н. Хренников** Национальностьнуудай Соведэй түрүүшын заседаниие нээбэ. Тэрээндэ үндэр нэрэ хүндэ олгоһонойнь түлөө гүнзэгы сэдьхэлһээ баяр баясхалан хүргэхэ зуураа, иигэжэ хэлэбэ:

СССР-эй Верховно Соведэй урдахи һунгалтаһаа хойшо үнгэрһэн табан жэлэй хугасаа соо оромнай бүри баян дэлгэр, хүсэн түгэлдэр болоо. Тэрэнэй үйлэдбэрилгын хүсэнүүд горитой ехээр хүгжэһэн байна. Олон мянган промышленна предприяти ашаглалгада оруулагдаа. Хүдөө ажахые хүгжөөхын тула ехэ юумэн хэгдэһэн байна. Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэ ёһотойл ниитэ арадай хэрэг болонхой. Гүрэн түрын саг үргэлжын анхарал оролдолгые совет бүлэ бүхэн мэдэржэ байдаг.

Манай орон дотор түүхэдэ үзэгдөө дуулдаагүй харилсаан тогтонхой. Тэрэниие бидэ арадуудай ленинскэ хани барисаан гэжэ нэрлэхэ ёһоороол нэрлэнэбди. Партиин сэсэн мэргэн национальна политика национальна ба ниитэ гүрэнэй аша туһые лаб хангадаг, наци бүхэнэй али бүхы талаараа хүгжэхынь тула, СССР-эй арадуудай аха дүү ёһоной бүхы холбооe һалбаран бадаруулхын тула таарамжатай һайн эрхэ байдал байгуулдаг юм.

Манай бүхы туйлалтанууд хадаа хүгжэлтэ түгэс социализмые али бүхы талаарнь наринжуулан һайжаруулгын мүнөөнэй шатын эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ харюусадаг политика зохёожо, бодото дээрэнь бэелүүлжэ байдаг КПСС-эй хүтэлбэрилхы ба шэглүүлхы ажал ябуулгын үрэ дүн мүн. Эб найрамдалые хангаи бэхижүүлхын, термоядерна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэниие аршалан абархын тула парти ба гүрэн шухала хэрэгтэй бүхы юумэ хэнэ. Коммунис партиин политикые, арад зоной һанал бодол ба хүсэл эрмэлзэлые элирхэйлэн харуулһан тэрэнэй шиидхэбэринүүдые совет хүнүүд бүримүһэн һайшаан дэмжэнэ. КПСС-эй ЦК-гай февралиин ба апрелиин Пленумүүдэй дүнгүүд орон доторнай хаа хаанагүй урма зоригжолтойгоор угтагдаа. Нүхэр К. У. Черненкые КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретаряар һунгалгые халуунаар һайшааһан байна.

СССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Совет КПСС-эй XXVI съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар шэглүүлэгдэһэн олониитын политическэ ба ажалай ехэ дэбжэлтын оршон байдалда ажал ябуулгаяа эхилбэ. Бидэниие ехэ ажал хүлеэнэ. ЦК-гай апрелиин Пленум дээрэ хэлэһэн үгэ соогоо нүхэр К. У. Черненко энээн тухай гүнзэгыгөөр, бата найдамтайгаар хөөрэбэ. КПСС-эй политикые бодото дээрэнь хэлбэришэгүйгөөр, залан сэхээр бэелүүлхэбди, агууехэ совет арадта үнэн сэхээр алба хэхэбди гэжэ Т. Н. Хренников депутадуудай үмэнэһөө партиин Центральна Комитедые найдуулаа.

СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй түрүүшын заседани нээгдэһэн дээрэ соносхогдобо.

Национальностьнуудай Совет палатын түрүүлэгшэ болон тэрэнэй орлогшонорые һунгажа захалба.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь депутат **Г. В. Романовта** үгэ үгтэнэ. Депутат **А. Э. Воссые** Национальностьнуудай Соведэй түрүүлэгшээр һунгахые тэрэ Старейшинэнүүдэй Соведэй даалгабаряар дурадхаа.

Дурадхалынь нэгэн дуугаар баталагдан абтаба.

Карагандагай металлургическа комбинадай доменно цехэй нэгэдэхи горновой **Т. Д. Адам-Юсупов**, РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин орлогшо, СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин секретарь **Ю. В. Бондарев**, Ленинабадска областиин «Первое мая» колхозой колхозница **Ф. Тонрова**, Могилевско областиин Белыническэ 1-дэхи дунда һургуулиин багша **Е. Я. Лобачева** гэгшэд палатын түрүүлэгшын орлогшонороор нэгэн дуугаар һунгагдаһан байгаа.

(Эхин. Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта).

КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоол

АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ СОВЕДҮҮДЭЙ ...ЛМЭРИИЕ СААШАДАНЬ ҺАЙЖАРУУЛХА ТУХАЙ

...тула союзна республикануудай Компартинуудай ЦК-нууд, партиин крайкомууд болон обкомууд совет органуудые партийна талаарнь хүтэлбэрилгые дээшэлүүлхэ шухала хэмжээнүүдые абаха.

Ажахын байгуулалтада, гүрэнэй түсэбүүдые дүүргэлгэдэ, социалис үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ, экономическа ба социальна хүгжэлтые үргэлжэ дээрэнь хангалгада, нютаг нютагуудта ба һалбаринуудта гаргагдаһан үүсхэлнүүдые хүтэлбэрилгэдэ таарамжатай зохидоор хэрэглэлгэдэ Соведүүдэй үүргые залан сэхээр дээшэлүүлхэ. Ажалшадай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые бүри гүйсэд дүүрэнээр бэелүүлхын, хүн зониие эдеэ хоолоор хангахын, арадай хэрэглэмжын эд бараа ехээр үйлэдбэрилхын, шанарыень һайжаруулхын, гэр байра болон социально-соёлой хангалгын объектнүүдые бариха түсэбүүдээ дүүргэхын, хүн зоной ажаһуудал хангалгые, совет хүнүүдэй һуудал байдалые али бүхы талаарнь һайжаруулхын түлөө Соведүүдэй харюусалгые шангадхаха.

Тэрэниие совет хүнүүдэй эрдэм мэдэсые, ажалай ба ниитын үүсхэл эдэбхиие дээшэлүүлхэ талаар шэглүүлэн, хүн зоной дунда ябуулагдадаг Соведүүдэй политическэ-хүмүүжүүлгын ба соёлой-ниитын хүдэлмэрине наринжуулан һайжаруулха, оронойнгоо бүхы нацинууд ба арад үндэһэтэдые нэгэ нэгэеэ хүндэлдэгөөр, хани барисаатайгаар ажаһууха мэдэрэлтэйгээр, совет Эхэ орондоо дуратайгаар, социализмын агууехэ туйлалтануудые сахин хамгаалхаар бэлэн байхаар ажалшадые хүмүүжүүлхэ.

Хүтэлбэрилгын зургаануудай хүдэлмэрине арадай депутадуудай Соведүүдэй хиналгын үүргэ нүлөөе дээшэлүүлхэ. Бүхы шатын тушаалтадай, ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй ажал ябуулгые Соведүүдэй эрилтэ ехэтэйгээр, үнэн зүбөөр сэгнэхыень, һунгагшадай захьянуудые бэелүүлгэдэ, захиргаанай **аппарадые наринжуулан һайжаруулгада, хороолго**до, хуули гуримые бэхижүүлгэдэ, Совет засагай хуулинуудай нэрэ хүндые дээшэлүүлгэдэ анхаралаа ехээр хандуулхыень туйлаха.

Соведүүдэй сессинүүдтэ гүйсэдхэхы комитедүүдэй ба саг үргэлжын комиссинуудай заседанинуудта бэлдэлгын ба тэдэниие үнгэргэлгын хэрэгые һайжаруулха, бии байгаа нөөсэнүүдые элирүүлхын, дутуу дундануудые шүүмжэлхын, али бүхы талаһаа үндэһэ баримтатай шиидхэбэринүүдые абахын тула тэдэниие гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ шухала. Депутадай асуултануудые улам үргэнөөр хэрэглэхэ. Ёһын тэдысэ хандалгын баримтануудые үсэд нэтэрүүгээр усадхан зайсуулха, олониитэтэй Соведүүдэй холбооe али бүхы талаарнь бэхижүүлхэ.

3. Партийна комитедүүд совет кадрнуудые шэлэжэ олохо, тааруулан табиха, хүмүүжүүлгын хэрэгые һайжаруулха, партийна ба совет органуудай уялгануудые **тодо наринаар хизаарлаха зэр**гэтэй. Соведүүдэй депутадуудаар һунгагдаһан коммунистнуудта эрилтэеэ дээшэлүүлхэ. Коммунистнууд депутадай уялгануудые дүүргэлгэдэ жэшээ харуулха, ажалшадай эрилтэнүүдтэ анхаралтайгаар хандаха, арадай бүхы һунгамалнуудые өөрыгөө тойруулан жагсааха, тэдэнэй зохёохы үүсхэл эдэбхиие урмашуулха, элсүүлэн табиха уялгатай. Соведүүдтэ ба тэдэнэй гүйсэдхэхэ зургаануудта партийна бүлэгүүдэй ба партийна организацинуудай үүсхэл эдэбхиие оролдосотойгоор хүгжөөхэ.

Верховно ба арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй ажал ябуулгын бүхы талые хүгжөөхэ, хуули гаргалгын хүтэлбэрилгын ба хиналтын ниитэ нэгэн байлгын, ленинскэ гол ёһые тэдэнэй хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ, гүрэнэй хэрэгүүдые хүтэлбэрилгэдэ олон миллион ажалшадые үргэнөөр элсүүлэн хабаадуулха гээшэ ниитэ партийна шухала зорилго **болоно гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум тоолоно.**

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА ШАЛГАЛТЫН КОМИССИДА

КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин заседани апрелиин 10-да болобо. Тэрэнэй түрүүлэгшэ Г. Ф. Сизов заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Центральна шалгалтын комиссиин хүдэлмэрине саашадань эдэбхижүүлхэ асуудалнуудта тогтоо.

Жаяг журамые саашадань бэхижүүлхэ, кадрнуудай харюусалгые дээшэлүүлхэ, алмалта, арьбалалта хэхэ, хүтэлбэрилгын аппарадта гаргадаг албан хойрог ябадалтай, ёһо тэдысэ хандалгатай эрид шангаар тэмсэхэ талаар манай партиин ба тэрэнэй Центральна Комитедэй абаһан хараа шэглэлтэй зохилдуулжа, тэдэнэртэ даалгагдаһан уялгануудые бэелүүлхын түлөө хиналта шангадхаха талаар Центральна шалгалтын комиссиин, нютагай партийна организацинуудай шалгалтын комиссинуудай хүдэлмэриин хэмжээе, эдэбхиие нилээд дээшэлүүлхэ ёһотой гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин хүдэлмэридэ демократическа үндэһэ һууриие шангадхаха, нютагай партийна организацинуудай шалгалтын комиссинуудтай тэрэнэй холбооe бэхижүүлхэ зорилготойгоор Г. Ф. Сизов (түрүүлэгшэнь), М. И. Халдеев (түрүүлэгшын орлогшо), В. Ф. Коннов, А. И. Лукьянов, А. В. Федулова гэгшэдһээ бүридэһэн КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин бюро заседани дээрэ һунгагдаһан байна.

Буряадай уран зураашадай VI съезд

Буряадай АССР-эй уран зураашадай VI съезд үсэгэлдэр боложо үнгэрбэ.

Республикын Уран зураашадай холбооной правлениин түрүүлэгшэ, РСФСР-эй арадай уран зурааша **Д-Н. Дугаров** съезд дээрэ тоосоото элидхэл хээ.

Элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэдэ РСФСР-эй арадай уран зурааша **А. Н. Сахаровская**, Буряадай АССР-эй арадай уран зураашад **Г. Г. Васильев, М. Б. Эрдынеев, А. П. Хомяков**, Буряадай АССР-эй искусствын габьята ажал ябуулагша, искусство шэнжэлэлгын эрдэмэй кандидат **И. И. Соктоева**, Буряадай АССР-эй габьята уран зурааша **А. О. Цыбикова**, Уран һайханай-үйлэдбэриин мастерскойнуудай директор **И. П. Сустин** болон бусад хабаадаһан байна.

КПСС-эй Буряадай обкомой секретарь **А. А. Бадиев**, партиин обкомой соёлой таһагые даагша **Д. Т. Цыремпилов**, республикын соёлой министрэй орлогшо **Ю. Ж. Батуев** съездын хүдэлмэридэ хабаадалсаа. Нүхэр А. А. Бадиев съезд дээрэ үгэ хэлэһэн байна.

СССР-эй Уран зураашадай холбооной шалгалтын комиссиин түрүүлэгшын орлогшо, РСФСР-эй искусствын габьята ажал ябуулагша **А. А. Борцов**, Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй зоны референт **М. В. Хабарова** съездын хүдэлмэридэ мүн лэ хабаадалсаба.

Съездэ хабаадагшад Буряадай Уран зураашадай холбооной правлениин болон шалгалтын комиссиин бүридэл шэнээр һунгаба. Республикын Уран зураашадай холбооной правлениин түрүүлэгшээр **Д-Н. Дугаров** дахинаа һунгагдаа.

Нүхэр К. У. ЧЕРНЕНКЫН хэлэһэн үгэ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Жэшээнь, депутадай асуулта гэхэ мэтын нүлөө ехэтэй хиналтын түхэл шэнжэ бии. Тэрэнэй ямараар хэрэглэгдэдэг байһаарнь һонирхобоб. Мэдэн гэһээмнай һүүлэй жэлнүүдтэ бүхы Советүүдтэ дунда зэргээр багсаамжалхада 30 депутадта нэгэ асуулта хүртэдэг байна. Магад, энэ тоогой мүртэй юумэ тодорхойлжо шадахагүй байһаниинь элитэ. Зүгөөр ЦК-да, газетэнүүдтэ, мүн бүхы шатын Советүүдтэ ородог ажалшадай бэшэгүүдтэй тэрэниие зэргэсүүлэн хаража үзэгты. Олонхи бэшэгүүдтэ ехэ, хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэлые хүдэлгэһэн манай ажабайдалда хабаатай асуудалнууд табигдадаг гээшэ. Арадай депутадуудай ажалшадай эдэ бүхы эрилтэнүүдые һайнаар ойлгодог, хубаалдадаг байһандань этигэнэб. Гэбэшье эдэ бүгэдые Советүүдтэ бүгэдэ ниитын зүбшэн хэлсэлгэдэ тэдэнэй бултадаа табижа шададаггүй байһаниинь ойлгосотой.

Тэдэнэй абаһан бүхы шиидхэбэринүүдые, бүхы совет хуулинуудые сахихын түлөө хиналтада Советүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ шухала. Манайда хуулинуудые хэншье хазагайруулха, тоонгүй байха ёһогүй. Бүгэдэндэ мэдээжэ юумэн тухай хэлэнэб. Зүгөөр юундэ хэлэнэбиб гэхэдэ, эдэ бүгэдэнһөө шухала тобшололнуудые бултанай хэжэ шададаггүй байһаниинь халагламаар.

Энэ талаар жэшээнүүд олон юм ааб даа. Бидэнэй олонхид иимэ жэшээнүүдтэй нэгэнтэ бэшэ ушардаг байха. Табан жэлэй гү, али жэлэй түсэб мэнэ һаяхан зүбшэн хэлсэгдэжэ, нэгэн дуугаар баталагдан абтаба. Тиигэжэ тэрэ хүсэндөө оробо гээшэ. Удаань юун болодог бэ? Ушарынь юуб гэбэл, нэгэ гү, али ондоо албан зургаанай, нэгэ гү, али ондоо һалбариин түлөөлэгшэд түсэбэй ёһоор тэдэнэртэ үгтэһэн шэнэ нөөсэнүүдһээ гадуур шэнэ материалнуудые, мүнгэ зөөри ямаршье үндэһэ баримтагүйгөөр эрихэ ушар ходо тохёолдодог. Энэ хадаа манай үниинэй дутагдал болоно гэжэ сэхэ хэлэхэ ёһотойбди. Зарим нүхэдүүд энээндэ дадашанхай, энэ хадаа ажабайдалаймнай хуули ёһон болоно гэжэ тоолодогшье байна. Үнгэрхэдөө зарим нэгэн нэмэлтэ мүнгэ зөөри эрижэ абахадаа, ехэ юумэ хэжэ байнаб гэжэ һанадагшье гээшэ ха.

Энэ хадаа буруу ойлгомжо гээшэ. Түсэбүүдые табихадаа, комиссинуудта, Советүүдэй сессинүүд дээрэ тэдэниие зүбшэн хэлсэхэдээ, бүтэмжэтэй һайнаар хандаха хэрэгтэй. Эндэл өөһэдынгөө һанамжануудые хэлэхэ, захянууд доторнь найруулагдаһан һунгагшадай аша туһые хамгаалха, өөрынгөө һанамжын түлөө тэмсэхэ хэрэгтэй. Теэд түсэбэй хүсэндөө ороходонь, тэрэниие хүндэлхэ, сахиха ба хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ шухала. Энэ хадаа ажахын журамай асуудал бэшэ. Энэ хадаа партийна, политическэ харюусалгын асуудал болоно. Бидэнэр, коммунистнууд, үшөө тиихэдэ хүтэлбэрилэгшэд-коммунистнууд Совет васагай хуулинуудай нэрэ хүндые бэхижүүлхэ тухай нэн түрүүн анхаралаа хандуулха ёһотойбди.

Хуули шангашье һаа, үнэн зүб гэжэ дэмы хэлсэдэггүй. Үнэхөөрөөшье манай хуулинууд шанга юм. Тиимэһээ тэдэ наринаар сахигдаха ёһотой. Үгы гэбэл, гурим, эмхидхэл, социалис хуули ёһо бэхижүүлхэ талаар гаргаһан бүхы хүсэлэл оролдолгонуудынай хооһоор һалаха бшуу. Гэбэшье хүнүүдэй үүсхэл эдэбхиие һуларуулхын, баруунай оронуудтал адли, тэдэнэй ажабайдалые хүшэр хүндэ болгохын тула эдэ бүгэдэндэ анхаралаа хандуулдаггүй байһамнай элитэ. Тиигэдэггүйбди. Манай хуули гансал шанга бэшэ, харин үнэн зүб байха ёһотой. Хуулиин урда бултадаа адлибди. Манай эрхэнүүд, манай хуули ажалшадай аша туһые сахин хамгаалгада, тэдэнэй ажалай ба ниитын үүсхэл эдэбхиие хүгжөөлгэдэ шэглүүлэгдэнхэй.

Арбадахи зарлалай Верховно Соведэй хуули гаргалгын ехэ хүдэлмэри энэ талаар лэ шэглүүлэгдэнхэй байгаа. Наада захынь абахада, тэрэнэй баталан абаһан ажалша коллективүүд тухай Хуулиие дурдаһуу. СССР-эй Верховно Соведэй, республиканууудай Верховно Советүүдэй саашадаашье иимэ хараа шэглэлээ үргэлжэлүүлхэ байһаниинь арсашагүй. Гол юумэниинь юуб гэхэдэ, хүсэндөө байһан хуулинуудай, шэнэ хуулинуудай социалис демократиие хүгжөөхэ, үйлэдбэриие, гүрэн түрэеэ, общественэ хүтэлбэрилгэдэ улам үргэн олониитые элсүүлэн хабаадуулха ёһотой.

Нүхэдүүд! Манайхидал адли иимэ ехэ орондо нациинууд хоорондын харилсаануудые шэнэдхэн һайжаруулха зорилгонууд анхаралһаамнай алдагдаха ёһогүй байһаниинь ойлгосотой. Национальна талаар эбгүй байлгые усадхалгада, арадуудай аха дүү ёһоной, хани нүхэсэлые батадхалгада айхабтар ехэ үүргэ дүүргэһэн Советүүд хүсэн түгэс социализмын эрхэ байдалда бодото ёһоороо бии байһан национальна асуудалай үг зорилгые анхарал ехэтэйгээр хараха ёһотой. Энэ хадаа ажал хэрэгэй бүхы орёо нарин онол аргануудые хараада абан, коллективнэ, интернациональна үндэһэ һууриида түшэглөөгүйдөө ондоогоор аша үрэтэй хүдэлмэри хэхын аргагүй байһаниие харуулна ха юм.

Манай Советүүдэй — нэн түрүүн СССР-эй Верховно Соведэй — бүридэлдэ, мүн бүхы ажал ябуулгадань интернациональна ба национальна нэгэдэл тобойсо обёорогдомоор бэелүүлэгдэнэ гээшэ. Энэ нэгэдэл ССР Союзые бэхижүүлгэдэ һайнаар алба хэһэн ба мүнөөшье хэжэл байһаар. Гэхэтэй хамта манай гүрэн дотор тогтонижоһон нацинууд хоорондын харилсаануудые ямар нэгэ хубилашагүй, шэнэ эрхэ байдалай, үе сагай нүлөөдэ абташагүй юумэн гэжэ бидэнэр огто тоолоногүйбди. Энэ хадаа өөрыгөө һайн талаһаа харуулһан эмхидхэлэй түхэл маягуудые ба хүдэлмэриин онол аргануудые улам хүгжөөн, нацинуудай хүгжэн һалбаралга ба тэдэнэй бэе бэедээ, дүтэ болохо ябадалда туһалмаар ондоо онол аргануудые саг үргэлжэ бэдэрхэ хэрэгтэй байһаниие харуулна.

Советүүд — нэн түрүүн СССР-эй Верховно Совет — манай гадаадын политикын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ зорюулагдаһан үдэр бүриин ехэ хүдэлмэридэ хубитаяа горитойгоор оруулалсана. Мүнөө үеын уласхоорондын байдалай хэды ехэ бэрхэшээлтэй байһаниие бидэнэр таанадтай һайн мэдэнэбди. Дэлхэй дээрэ ядерна дайнай аюулые зайсуулхын, эб найрамдалые аршалан хамгаалхын тулада КПСС ба Совет гүрэн хүсэлэл оролдолго айхабтар ехээр гаргана. Дэлхэйн политикадахи шахардуу шанга байдалые һуларуулхын, буу зэбсэг ехээр гаргалгые хизаарлахын, оронойнгоо аюулгүй байдалые бата найдамтайгаар хамгаалхын тулада бидэнэр яһала эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүдэлмэрилнэбди. Социализмын уласхоорондын байдалые бэхижүүлгэ, сүлөөрүүлгын хүдэлөөнүүдтэй һаналаа нэгэдүүлгэ оролсоно. Бидэнэрэй үдэр бүри анхаралаа хандуулжа байдаг асуудалнуудай тоодо ороно.

Гадаадын хэрэгүүдэй талаар Верховно Соведэй палатануудай саг үргэлжын комиссинууд харин оронуудтай манай харилсаа холбоонуудые хүгжөөхын тулада ехэ юумэ хэнэ. Уласхоорондын онсо шухала уулзалганууд дээрэ, заримдаа бэрхэшээл ехэтэй хөөрэлдөөнүүдтэшье гүрэн түрэсэ түлөөлнэ. Гэбэшье харюусалга ехэтэй энэ ажал ябуулгада мүнөө дээрээ үсөөхэн депутадууд эдэбхи ехэтэйгээр хабаадалсана. Нүгөөдэ зариманай депутадай уялганаудые дүүргэлгэнь олонхи ушарта протокольно шэнжэтэй ябуулгануудта гол түлэб хабаадалга болоод лэ дүүрэнэ. Энээнэй хэр зүб байһанда маргахаар байна.

Гадаадын хэрэгүүдэй талаар комиссинууд уласхоорондын харилсаануудта хабаатай албан зургаанай, эмхинүүдэй ажал ябуулгануудые хинан шалгалгада анхаралаа горитойгоор хандуулха, өөһэдынгөө заседаниинууд дээрэ тэдэнэй түлөөлэгшэнэрые шагнаха аргатай гээшэ. Ондоогоор хэлэбэл, эдэ комиссинуудта ородог депутадуудай хүдэлмэриие үргэдхэхэ шухала болонхой.

Манай Эхэ ороной обороные саашадань бэхижүүлхэ талаар Советүүдэй хүдэлмэри тухай онсолон хэлэхэ хүсэлтэйб. Мүнөө тохёолдоод байһан эрхэ байдал хадаа оронойнгоо аюулгүй байдалые хангаха, совет хүнүүдэй амгалан ажалые бата найдамтайгаар хамгаалха талаар саг үргэлжын ба бүхы талын оролдолго гаргаха эрилтэ бидэнэй урда табина гээшэ. Энэ зорилгые шиидхэлгэдэ Советүүд өөрынгөө хубитые оруулха ёһотой.

Юрэнхы дээрэнь хэлэхэдэ, нүхэдүүд, арад зонойнгоо, оронойнгоо хэжэ байһан бүхы юумэндэ Советүүдэй хододоо аша үрэ ехэтэй анхарал хандуулжа байха ябадал туйлаха зорилгоор коммунистнууд-депутадууд, партийна комитедүүд, парти бүхыдөө оролдохо болоно.

Мүнөө совет хүнүүдэй анхарал **һургуулиие хубилган шэнэлэлгэдэ** хандуулагданхай. Энэ асуудал ниитэ политическэ туйлай ехэ удха шанартай, тиимэ хадань бидэнэр тэрэниие ЦК-гай Пленум дээрэ табиха гэжэ шиидэһэн байгаабди.

Манай асари ехэ зорилгонууд тээшэ совет общестын этигэл найдабаритайгаар урагшаа дабшахын тулада шэнэ үетэн бүхэн эрдэм болбосоролой ба соёл гэгээрэлэй, мэргэжэл дээшэлүүлгын ба эрхэтэнэй эдэбхиин үндэр хэмжээндэ гараха ёһотой. Социальна хүгжэлтэ дэбжэлтын хуули ёһо иимэ гэжэ хэлэхэдэ болоно.

Научно-техническэ эрид хүгжэлтын эрхэ байдалда, мэдээсэлнүүдэй үргэн ехээр олошоржо байһан үедэ тэрэ хуули ёһо хадаа һуража байгшадта, тэдэниие һургажа байгшадта — юрын багшаһаа эхилээд министр хүрэтэр — үзэгдөөгүй үндэр эрилтэ табина. Эдэ эрилтэнүүдые бэелүүлхын тулада һургуулиие хубилган шэнэлэлгэ хэрэгтэй арга нүхэсэлнүүдые байгуулха зэргэтэй. Гэгээрэлэй хэрэгтэ, мүн энээниие хүтэлбэрилгэдэ бии байһан дутагдалнуудые усадхаха хэрэгтэй гэжэ ойлгохо шухала.

Мүнөө бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр һургуулиие хубилган шэнэлэлгэ тухай ЦК-гай Проект коллективнэ ухаан бодолоор ба оло миллион хүн зоной ажабайдалай дүй дүршэлөөр баяжуулагданхай. Тэрэ проектые гол түлэб һайшаажа, Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха гэжэ дурадхаһан нүхэдүүдтэй һаналаа нэгэдүүлхэ хүсэлтэйб.

Һургуулиие хубилган шэнэлэлгын үг зорилгонуудай саарһан дээрэ үлэнгүй, бодото дээрээ гүйсэд дүүргэгдэхын тулада мүнөө бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Эндэ гол шухаланья юуб гэхэдэ, һургуулинуудые хубилган шэнэлхэ талаар бүхы хүдэлмэри материальна ба эмхидхэлэй бааза байгуулгаар эхилхэ болоно. Һуралсал эрхилэлгые хубилгаха ба һурагшадые ажалда дүршүүлгэ гуримшуулгаһаа, хүүгэдэй баишан ба интернадуудай хүдэлмэридэ эмхи гурим тогтоолгоһоо эхилээд, багшанарай ажаһуудалай эрхэ байдал һайжаруулха хүрэтэр — олоһон юумэн тушаа һаналаа табиха хэрэгтэй болоно.

Зүгөөр эндэ, багшанарай, арадай гэгээрэлэй бусад хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһэн дунда зэргээр 30—35 процентээр сентябриин 1-һээ шата шатаар нэмээгдэжэ эхилхэнь гэжэ мэдээсэхэ байнаб. Дурсагдагша хэмжээ ябуулга зургаа миллион хүндэ хабаатай. Энэ хэрэгтэ жэл соо гурба хахад миллиард түхэриг гаргашалагдаха болоно. Гүрэнэй бюджедһээ иимэ ехэ хэмжээтэй мүнгэ абаха гээшэ хүнгэн хэрэг бэшэ. Гэбэшье энэ хадаа тон шухала, арадай мүнгэ зөөриие эзэн ёһоор хэрэглэхэ ябадал гэжэ бидэнэр тоолонобди.

Һургуулиие хубилган шэнэлэлгэ — нэгэ доро хэгдэхэ хэмжээ ябуулга бэшэ. Хоёр табан жэл соо бэелүүлэгдэхээр хараалагдаһан даашье бэшэ. Амиды хүнүүд тухай, үшөө үхибүүд тухай хэлэгдэжэ байхадань бүхы юумыень уридшалан тодорхойлон бэшэжэ болохогүй. Манай ямар нэгэ хараа түсэбүүдтэ ажабайдалай заһабари оруулха байһан ойлгосотой, энээнһээ айха юумэн үгы. Бүхы талаараа хүгжэнги хүниие хүмүүжүүлхэ гэһэн стратегическэ хараа шэглэлээ алдахагүй шухала болоно.

Тэрэшэлэн һургуулиие хубилган шэнэлэлгэтэй холбоотой аад, тэрэнэй бодото бэелүүлгэһээ холо ехэ бэрхэшээлтэ асуудалнуудай шэнжэ шанарые ба хэды ехэ хэмжээтэй байһыень тодо һайнаар мэдэжэ абаха шухала. Ахамад классуудта һурагшадта продукци гаргахаар ажал эмхидхэхын тулада, жэшээнь, экономикын элдэб һалбаринуудта мүнөө үеын түхеэрэлгэнүүдээр хангагдаһан хэдэн миллион хүдэлмэрищэдэй һуури сүлөөлжэ үгэхэ гү, али эмхидхэхэ хэрэгтэй. Эгээл нимээр, нүхэд, асуудал табигдана гээшэ. Ушар нимэһээ Госплан энэ ехэ хэрэгые оронойнгоо экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд дотор арбан хоёрдохи табан жэлһээ эхилээд 2000 он хүрэтэр таарулдуулан бэшэхэ болоно.

Һургуули ба үйлэдбэри хоёрые хоорондонь дүтэ болгохо бүримнай, һургуулиие хубилган шэнэлэлгэһээ аша үрэнь ехэ байха.

Хүмүүжүүлгын, политическэ аша үрэ. Совет залуушуул үндэр соёл болбосоролтой, эрдэмтэй, ажалда дуратай хүнүүд боложо, бэеэ даанхай ажабайдалда орохо ёһотой. Манай үхибүүд хэншье болоо һаа — хүдэлмэришэн гү, али агроном, эрдэмтэ гү, али инженер — барандаа тэдэнэр ангиин талаар хатуужалга ажалша коллективүүдтэ гараха зэргэтэй. Тэдэнэрэй үйлэдбэритэй танилсалгаһаа бидэндэ хэрэгтэй хүмүүжүүлгын аша үрые туйлахые оролдохо.

Бидэ һургуулиие хубилган шэнэлхэдээ, экономикын, мэргэжэлтэдэй талаар үрэ дүн хүлеэнэбди. Ахалагша классаһхидта бэлдэгдэһэн хүдэлмэриин газар бүхэн багаханшье һаа, тодорхой үрэ дүн обществодо асарха ёһотой. Гүнзэгы эрдэм мэдэсэтэй, ажалай хэрэгтэй дүршэлтэй болоһон, дунда һургуулинууд болон ПТУ-нуудые дүүргэһэн олон миллион залуушуул арадай ажахыда нэмэжэ орохо ошуу.

Һурагшадые шадал соонь ажал хэжэ һургаха гээшэ тон шухала хэрэг мүн. Гэбэшье һуралсал, эрдэм ухаанай үндэһэ һуурииие гүнзэгыгөөр шудалалга хадаа үхибүүдэй гол хүдэлмэри гэжэ онсолон тэмдэглэхэ байнаб. Һургуулинуудта юрэнхы эрдэмэй бүхы дисциплинэнүүдые, тэрэ тоодо гуманитарна дисциплинэ заалгые һайжаруулха эрилтэ табигдана. Энээнгүйгөөр өөрынгөө хэрэгые һайн мэдэхэ, мэргэжэлэй ба ухаан бодолой талаар саг үргэлжэ ургаха аргатай хүнүүдээр коммунис байгуулалтын бүхы участогуудые мүнөөдэршье, хожомоошье найдамтайгаар хангахын аргагүй юм.

Ушар ёһо ойлгодог байхаар үхибүүдые хүмүүжүүлхэ талаар һуралсалай бүхы хэрэг эмхидхэгдэхэ зэргэтэй. Һуралсалай программануудые хүнгэлхэдөө, шэнэ, мүрһэй учебнигүүдые зохёоходоо, тэдэниие сурталай бодолой талаар хүнгэдхэжэ, заалгын научна хэмжээе доошолуулжа болохогүй юм. Һурагшадта марксистско-ленинскэ үзэл сурталай бата этигэл бүридхэхэ, өөрөө зохёохы ёһоор бодожо һургаха, социалис Эхэ оронойнгоо хуби заяанай түлөө харюусалга мэдэрэлгые хүгжөөхэ гээшэ һургуулиин зорилго болоно. Тиихэдээ манда харша үзэл бодолнууд, гурим заншалнуудые тэсэжэ ядахаар һургаха байна.

Коммунис ёһо заншалай темэдэ һургуулида гансал хэлэхэ бэшэ, харин тэрээндэ тааруугаар бэеэ абажа ябахаар һургаха хэрэгтэй. Энээнэй тулада һургуулиин коллективүүдтэ өөрын захиргаата үндэһэ һуурииие багшанарай бодолготой туһаламжаар эдэбхитэйгээр хүгжөөхэ шухала. Һургуулинуудай пионерэй дружинануудай ба комсомолой организацинуудай хүдэлмэридэ албан хойрог, һонингүй ябадал байха ёһогүй.

Һургуулиин үүргын хэды ехэшье һаань, ургажа ябаа хүниие гансал һургуули хүмүүжүүлдэг бэшэ. Абари зангынь, ажаябадалайнь эхин заабаринууд — эдэ бүгэдэ гэр бүлэһөө эхилдэг. Һургуулида нэгэ юумэ заахадань, гэр бүлынь ондоо юумэндэ һургадаг байгаа һаань, мүртэй юумэ хүлеэһэнэй хэрэггүй. Партийна ба комсомолой организацинууд, ажалша коллективүүд нимэрхүү ябадалай хажуугаар гараха эрхэгүй.

Манай экономическа, социальна ба сэдьхэл бодолой хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ, мүн бэһа ороной бэеэ хамгаалха хүсэ шадалда горитой нүлөө үзүүлдэг дээдэ һургуулиие оруулалсан, арадай гэгээрэлэй бүхы системын хоорондоо холбоотойгоор хүгжэхын тулада реформын ёһоор эрхэ байдал байгуулагдана. Социалис ажахы эрхилэлгын гуримые эрдэм, техникын эрид хүгжэлтын шэнэ туйлалтануудтай нягтаар холбохо гэһэн манай тон шухала анхарал оролдолгын эшэ үндэһэн имагтал эндэ байгуулагдадаг юм.

СССР-эй Минвузай хүдэлмэридэ горитой дутагдалнууд бии гээд партиин XXVI съезд дээрэ, ЦК-гай июниин Пленум дээрэ тэмдэглэгдээ һэн. Гэбэшье дээдэ һургуулиин үмэнэ табигдаһан зорилгонууд хүсэд бэелүүлэгдээгүй. Хүдэлсэгүй байлгань, хуушан заншалнуудынь һаад болоно ха. Теэд эндэшье зайлашагүй бэрхэшээлнүүд бии юм бэзэ. Энээниие шалгажа тодолоод, хэрэг байдал заһаха хэрэгтэй.

Юрэдөө, нүхэдүүд, XXVI съездын шиидхэбэринүүд бүхы талаар ямараар дүүргэгдэнэб гэжэ анхаралтайгаар хаража үзэхэ хэрэгтэй. Шэнэ партсъезд удангүй болохо, тиин мүнөөнһөө тэрээндэ бэлдэжэ эхилхэ ёһотой.

Бидэ, коммунистнууд, съездэдэ бэлдэхэдээ, туйлаһанаа бодожо үзэдэг, дүнгүүдээ сэгсэлдэг, болохотой бүхы һайн юумые эдэбхитэйгээр батадхадаг гээшэбди. Өөһэдынгөө хэһэн алдуу эндүүнүүдһээ һургаал абадаг, дутагдалнуудаа шүүмжэлэнгеэр шэнжэлжэ үзэдэг, тэдэниие дабаха замуудые, шэнэ ехэ зорилгонуудые шиидхэхэ гол замуудые тодорхойлдог байнабди.

Эдэ зорилгонуудые бэелүүлгэ гол түлэб кадрнуудһаа дулдыдадаг. Кадрнууд гээшэ партиин ба гүрэнэй үнэхөөрөөл, алтан жаса болодог гээшэ. Тиин тэрээндэ шэнэ хүсэнүүдые саг үргэлжэ нэмээхэ хэрэгтэй. Теэдшье партийна организацинуудта үнгэрһэн тоосоото-һунгалтын кампаниин харуулһанай ёһоор, зарим коммунистнууд — хүтэлбэрилэгшэд үзүүлэгдэһэн этигэл найдалые харюулдаггүй байна. Имагтал кадрнуудтай тодорхой, бодолынь олоһон гуримаар хүдэлмэри ябуулха шухала. Эндэ кадрнуудые түргэ түргэнөөр һэлгэжэ гү, али тэдэнэрэй ургалтада һаад хэжэ болохогүй. Манай партийна бүхы ко-

---

КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоол

ЮРЭНХЫ ЭРДЭМЭЙ БОЛОН МЭРГЭЖЭЛЭЙ ҺУРГУУЛИНУУДЫЕ ХУБИЛГАН ШЭНЭЛЭЛГЫН ГОЛ ШЭГЛЭЛНҮҮД ТУХАЙ

КПСС-эй ЦК-гай секретарь нүхэр М. В. Зимянинай элидхэлые шагнаад, зүбшэн хэлсээд, юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые хубилган шэнэлэлгэ гээшэ политическэ, социально-экономическа болон үзэл сурталай ехэ удха шанартай, хүгжэнги социалис общественэ хэлбэришэгүйгөөр, али бүхы талаарнь нарижуулан һайжаруулха хэрэгэй шухала хубинь мүн гэжэ КПСС-эй Центральна Комитет тэмдэглэбэ.

«Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд» гэһэн КПСС-эй ЦК-гай проект дотор залуушуулые һургаха ба хүмүүжүүлхэ, тэдэнэрые ажабайдалда болон мүнөө үе сагай ажалда бэлдэхэ талаар эрдэмһээ үндэһэлһэн хэмжээ ябуулганууд зохёогдоһон байна. Тэрээн дотор нэгэн хамтын, ажалай политехническэ һургуули тухай ленинскэ үзэл бодолые саашадань хүгжөөн, партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) болон февралиин (1984 он) Пленумүүдэй заабаринуудтай зохилдуулан, арадай гэгээрэлэй талаар партиин стратегическэ зорилгонууд хараалагдаһан байна.

Хубилган шэнэлэлгэ хадаа юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудай хүдэлмэриие шанарайнь талаар шэнэ хэмжээндэ гаргаха, тэдэнэрэй ажал ябуулгада бии байгаа дутагдалнуудые усадхаха, һурагшадай эрдэмэй үндэһэ һуурииие гүнзэгыгөөр шудалалгые хангаха, тэдэнэртэ коммунис бата мэдэрэл түрүүлхэ, ажалда дуратайгаар, сэбэр сэхээр, манай олонациональна Эхэ орондоо дуратайгаар ба тэрэниие хамгаалхаар бэлэн байхаар, пролетарска интернационализмын үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхэ арга олгохо байна. Хубилган шэнэлэлгые бэелүүлһэнэй ашаар һурагшадые ажалаар хүмүүжүүлхэ ба мэргэжэл олохоор зорижуулгые үйлэдбэриин ажалтай холбохо хэрэгые үндэһөөрнь һайжаруулха, мэргэжэлэй-техническэ училищинуудта мэргэжэл ехэтэй хүдэлмэришэдэй кадрнуудые бэлдэхэ хэрэгые һайжаруулха, залуушуулай бүгэдэниитын дунда һургуулиин һуралсалые бүгэдэниитын мэргэжэлэй һуралсалаар хүсэлдүүлхэ байна.

Бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлгын үедэ ЦК-гай проект нэгэн һаналтайгаар һайшаагдаһан ба дэмжэгдэһэн байна. Тэрэниие зүбшэн хэлсэхэ суглаануудта 120 миллион хүн хабаадаа, 7 миллион хүн үгэ хэлээ. Һургуулинуудые хубилган шэнэлхэ тухай ехэ материалнууд хэблэлдэ толилогдоо. Энэ асуудалаар ажалшадай хэдэн мянган бэшэгүүд партийна болон совет органуудта оронхой. Проектые зүбшэн хэлсэлгэ хадаа социалис байгуулалтын ёһотой демократис удхатай байһые, парти ба арадай бата нэгэдэлтэй байһые шэнэ хүсэтэйгөөр элишэлжэ үгөө.

Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые шэнэдхэн хубилгаха гол шэглэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан өөһэдынгөө тодорхой дурадхалнуудые, ажаглалтануудые оруулһан хүдэлмэришэд болон колхозниигуудта, мэргэжэлтэд болон эрдэмтэдтэ, багшанар болон һурагшадта, бүхы совет хүнүүдтэ КПСС-эй ЦК гүнзэгы баясхалан хүргэнэ.

КПСС-эй Центральна Комитет иигэжэ тогтообо:

1. Бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлгын үедэ ороһон дурадхалнуудые ба ажаглалтануудые хараада абалсан, «юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые шэнэдхэн хубилалгын гол шэглэлнүүдые» гол түлэб һайшаан абаха.

Арадай гэгээрэлые хүгжөөхэ асуудалаар КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр К. У. Черненкын Пленум дээрэ хэлэһэн үгэ дотор хэлэгдэһэн программна ёһо гуримуудые ба тобшололнуудые бүхы дээрэнь дэмжэхэ, тэрэниие партийна, советскэ болон ажахын органуудай, олониитын организацинуудай болон ажалша коллективүүдэй ажал ябуулгын үндэһэ һуури болгохо. Энэ хүдэлмэри ябуулхадаа арадай эрдэм гэгээрэлые ба соёл болбосоролые дээшэлүүлхэ гээшэ ороной үзэл бодолой-политическэ, экономическа болон оборонно нөөсэ хүсэнүүдые бүхы талаарнь бэхижүүлхэ, социалис демократиие хүгжөөхэ, коммунизмын замаар совет общественэ амжалтатайгаар дабшалтын шухала эшэ үндэһэн мүн гэжэ ойлгохо хэрэгтэй.

2. Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд тухай асуудалые СССР-эй Верховно Соведэй арбан нэгэдэхи зарлалай нэгэдэхи сессиин үзэмжэдэ табиха.

3. Союзна республикануудай компартиин ЦК-нууд, крайкомууд, обкомууд, окружкомууд, партиин горкомууд болон райкомууд, партийна эхин организацинууд, министерствэнүүд болон захиргаанууд, советскэ, ажахын, профсоюзна болон комсомолой органууд «Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые шэнэдхэн хубилалгын гол шэглэлнүүдые» бодото дээрэнь бэелүүлхын түлөө эмхидхэлэй, болон ниитэ-политическэ хүдэлмэриие үргэнөөр дэлгэрүүлхэ ёһотой.

Һургуулинуудые хубилган шэнэлхэ гол хэмжээ ябуулганууд шата шатаар, национальна болон нютагуудай онсо өөрсэ илгаае хараада абалсан, арбан нэгэдэхи — арбан хоёрдохи табан жэлнүүдэй туршада (1984—1990 онуудта) бэелүүлэгдэхэ ушартай. Республика, хизаар, область, город болон район бүхэндэ хубилган шэнэлэлгые бэелүүлхэ тодорхой түсэбүүд зохёогдожо, тус-тус партийна комитедүүдэй Пленумүүд дээрэ, арадай депутадуудай Советүүдэй сессинүүдээр баталагдаха байна. Бүри энэ жэлһээ һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие, һурагшадые ажалда дуратайгаар ба мэргэжэл олохоор һургаха хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха талаар бодото алхамуудые хэхэ шухала. 1986 онһоо үхибүүдые зургаан наһатайһаань һургажа захалха хэрэгтэ удаа дараалан оролгодо һайнаар бэлдэхэ, эмхитэйгээр тэрэниие захалха хэрэгтэй.

Хубилган шэнэлэлгые бэелүүлхэ талаар партийна комитедүүд бүхы советскэ, ажахын, профсоюзна болон комсомолой органуудай, һургуулинууд болон ажалша коллективүүдэй ажал ябуулгые тааралдуулан хүтэлбэрилхэ, һуралсалай эмхи зургаануудай парторганизацинуудай хүтэлбэрилгын хэмжээе дээшэлүүлхэ, гэгээрэлые хүгжөөлгын шухала асуудалнуудые мэргэжэл ехэтэйгээр шиидхэхэ уялгатай. Ургажа ябаа үетэниие олониитын ба бүлын талаһаа хүмүүжүүлхэ асуудалда ехэ анхарал хандуулха.

Һургуули ба арадай багша тухай анхарха гээшэ партийна болон гүрэнэй шухалын шухала зорилго мүн гэжэ ЦК-гай Пленум тэмдэглэбэ. Багшанарай болон арадай гэгээрэлэй бусад хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһые горитойгоор дээшэлүүлхэ шухала гэжэ КПСС-эй Центральна Комитет тоолобо.

4. СССР-эй Гэгээрэлэй министерство, мэргэжэлэй-техническэ һуралсалай талаар СССР-эй Гүрэнэй комитет, СССР-эй дээдэ ба тусхай дунда һуралсалай министерство «Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые шэнэдхэн хубилалгын гол шэглэлнүүдые» бэелүүлхэ комплексно хэмжээ ябуулгануудые зохёохо ба тэрэниие бодото дээрэнь бэелүүлхэ байна. Энэ хэрэгтэ гансал өөрынгөө захиргаанай тала харалсан хандаха, арадай гэгээрэлые хүтэлбэрилгэдэ ёһо тэдысэ ба албан хойрогоор хандаха ябадалые эрид усадхаха, хүдэлмэриин онол аргануудые нарижуулан һайжаруулха. Һургуулинуудай ажал ябуулгын бүхы амин шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ эдэбхи ехэтэйгээр, үсэд оролдосотойгоор ба хэрэг бүтээсэтэйгээр хандаха шухала. Һургуулинуудай болон профтехучилищинуудай директорнүүдтэй ябуулагдаха хүдэлмэридэ онсо анхарал хандуулха. Багшанарые һурган бэлдэхэ хэмжээе дээшэлүүлхэ, багшанарай мэргэжэлые дээшэлүүлхэ ба аттестаци гараха гуримые нарижуулан һайжаруулха.

Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые хүтэлбэрилгые һайжаруулха зорилготойгоор СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, Союзна болон автономито республиканууудай Министрнүүдэй Советүүдэй, арадай депутадуудай хизаарай болон областной, городой болон районуудай Советүүдэй гүйсэдкомуудай дэргэдэ залуу үетэниие һургаха ба хүмүүжүүлхэ тушаа гүрэнэй нэгэн хамтын политика ябуулха арадай гэгээрэлэй талаар захиргаанууд хоорондын комисси байгуулха. Комисси тухай дүримые гурбан һарын туршада зохёон гаргаха даабари СССР-эй Министрнүүдэй Советтэ үгтөө.

5. Союзна болон автономито республиканууудай Министрнүүдэй Советүүд, арадай депутадуудай нютагай Советүүдэй гүйсэдкомууд арадай гэгээрэлые хүтэлбэрилхэ хэмжээгээ дээшэлүүлхэ ёһотой. Арадай гэгээрэлэй материальна баазые бэхижүүлхэ, һургуулинуудые болон профтехучилищинуудые бариха түсэбүүдые саг соонь дүүргэлгые, һургуулинуудай байшангуудые болон барилгануудые заһабарилгые, һургуулинуудые хэрэгтэй зэр зэмсэгүүдээр, һуралсалай-харуулан ойлгуулха зүйлнүүдээр хангалгые һайжаруулха. Багшанар тухай, тэдэнэрэй ажалай болон ажаһуудалай эрхэ байдалые һайжаруулгада саг үргэлжэ анхаржа байха.

Һурагшадые ажалда дуратайгаар һургаха, хүмүүжүүлхэ, мэргэжэл олохоор һургаха хэрэгые һайжаруулхын тула һургуули ба профтехучилищи бүхэндэ базова предприяти, организаци, эмхи зургаание даалгаха.

6. СССР-эй министерствэнүүд болон ведомствэнүүд, союзна республиканууд өөһэдынгөө мэдэлдэ байһан предприятинуудта, организацинуудта болон эмхи зургаануудта һурагшадые ажалаар хүмүүжүүлхэдэ хэрэгтэй бүхы эрхэ байдал олгохо уялгатай. Энэ зорилгоор һурагшадай ажалые нарин һайнаар эмхидхэхын тула тэдэнэртэ түхеэрэлгэнүүдые, хүдэлхэ газарыень, мэргэжэлтэй кадрнуудые, түүхэй эдүүдые болон материалнуудые үгэхэ. Базова предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд һуралсалай эмхи зургаануудай директорнүүдтэй адли һурагшадые ажалай талаар һургаха, тэдэнэртэ аюулгүйгөөр ажал хэхэ эрхэ байдал олгохо талаар сэхэ харюусалгатай.

7. ВЛКСМ-эй ЦК, нютагуудтахи комсомолой органууд юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудай, техническэ-мэргэжэлэй училищинууд болон техникумүүдэй комсомолой организацинуудай ажал ябуулгые үндэһөөрнь һайжаруулха хэмжээнүүдые абаха. Эмхидхэлэй болон хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие имагтал сэхэ һургуулинуудта болон классуудта ябуулха болоно. Һуралсалай-хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэнь багшанарта туһалха, һургуулинуудай комсомолой организацинуудай хүдэлмэриие һайн дуранай һуури дээрэ эмхидхэхэ. Коммунизмын түлөө үнэн сэдьхэлһээ тэмсэгшэдые, патриодууд болон интернационалистнуудые хүмүүжүүлхэ, һурагшадые эрхэтэдэй ба ёһо гурим коллективизм баримталхаар, ажалда дуратайгаар, һуралсалдаа харюусалгатайгаар хандахаар, манай һуудал байдалда харша һанамжануудтай ба хүсэлнүүдтэй эбсэшэгүй байхаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ бүхы хүсэнүүд элсүүлэгдэхэ зэргэтэй. Һуралсажа байгаа залуушуулые комсомолдо абаһын тула һайнаар бэлдэхэ.

Комсомолой комитедүүд октябрятануудта, пионерэй организацинуудта анхарал ехэтэйгээр хандаха, һургуулиһаа гадуурхи эмхи зургаануудай, үхибүүдэй ба эдиршүүлэй ажаһуудаг газарта хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эмхидхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаха, һурагшадай захалһан һайн һайхан үүсхэлнүүдые дэмжэжэ байха. Залуу багшанартай болон пионервожатануудтай хэгдэдэг хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха.

8. ВЦСПС, профсоюзуудай ЦК-нууд, нютагуудай профсоюзна органууд һуралсалай эмхи зургаануудай профсоюзна организацинуудай хүдэлмэриие бүхы талаарнь һайжаруулха, багшанарай коллективүүдэй творческо эдэбхи үүсхэлые ба

...орбан нэгэдэхи зарлалай
...Соведэй нэгэдэхи сесси

...ТИИН ЗААҺАН ...АР, АРАД ЗОНОЙ ...А ТУҺАДА

...нинь 1-дэхи нюурта).
...ёдэй ба Национальностьнуудай Соведэй
...болохо, хамтын заседанинуудай хүдэлмэ-
...депутадууд баталба. Зүблэхэ зүйлдэ нимэ
...рулагдаа гэбэл:
...оведэй ба Национальностьнуудай Соведэй
...сессинуудые һунгалга.
...ёдэй ба Национальностьнуудай Соведэй
...комиссинуудые байгуулга.
...Верховно Соведэй Президиумые һунгалга.
...Министрнүүдэй Соведые баталалга.
...Верховно Соведэй Президиумэй Указуу-
...тухай.
...рдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулине хубил-
...гол шэглэлнүүд тухай.
...Арадай хиналтын комитедые баталалга.
...Верховно Сүүдые һунгалга.
...Генеральна прокурорые томилолго.
...стьнуудай Совет сессиин зүблэхэ зүйл ба
...зүбшэн хэлсэлгын гуримые нэгэн дуу-
...аа бүридэһэн Национальностьнуудай Со-
...на комисси һунгагдаба. О. С. Мирошхин
...гшээр һунгагдаа.
...ССР-эй Верховно Соведэй Национальность-
...й түрүүшын заседани дүүрэбэ.

...ЮЗАЙ СОВЕДТЭ

...эй түрүүшын заседани 12 часта СССР-
...Соведэй Палатануудай заседанинуудай зал
...Черненко, Г. А. Алиев, В. И. Воротни-
...рбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко,
...М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. В.
...И. Демичев, В. И. Долгих, И. В. Капи-
...Лигачев, Н. И. Рыжков гэгшэдэй ерэжэ
...путадууд болон айлшад нэрьемэ, удаан
...льга ташалгаар угтаа.
...тудэй соведэй даалгабаряар наһатай де-
...ин Б. Е. Патон Союзай Соведэй түрүүшын
...Тэрээндэ олгогдоһон үндэр нэрэ хүн-
...р баясхалан хүргэхэ зуураа, тэрэ ингэжэ
...адахи зарлалай Верховно Соведэй ажал
...р дүүрэбэ. Эдэмнай социалис Эхэ ороноо
...баран хүгжөөхын түлөө совет хүнүүдэй
...й жэлнүүд болоһон байгаа. Ленинскэ
...ика—эб найрамдалай ба арадуудай аюул-
...политика залан сэхээр бэелүүлэгдэһэн
...н ба социально-соёлой байгуулалтада шэнэ
...үйлэгдэбэ. Совет нийтэ арадай гүрэн
...шэнэ шатада гараа, социалис демократи
...нарижуулан һайжаруулагдана. Экономи-
...льно-политическэ зорилгонуудые шиид-
...дэй үүргэ дээшэлээ.
...рбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Совет
...бүтэмжэтэй һайн, зохёохы оршон бай-
...гэжэ депутат тэмдэглэбэ. Энэ жэлэй ба
...эдэхи табан жэлэй түсэбүүдые, уялгануу-
...н түлөө. хүдэлмэриин ашаг үрые дээшэ-
...ток бүхэндэ журам бэхижүүлхын түлөө
...доторнай үргэнөөр дэлгэржэ байна.
...й февралиин Пленумэй дүнгүүдые, нүхэр
...е партиин ЦК-гай Генеральна секретаряар
...арад дэмжэбэ.
...К-гай апрелиин Пленум дээрэ нүхэр К. У.
...һэн тодо хурса үгые коммунистнууд,
...ажалшад һайшаан угтаба. Коммунис бай-
...зорилгонууд энэ үгэ дотор тодорхойлог-
...СССР-эй Верховно Соведэй депутадуудта
...удха шанартай юм.
...урда табигдаһан зорилгонууд асари ехэ.
...байна. Бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэ-
...м байгуулгын хэрэгтэ элсүүлэн үгэхые,
...колхозниигууд ба интеллигенциин холбоое,
...нацинууд ба арад үндэһэтэдэй хани бари-
...лэдэ али болохоор нүлөөлхые, социалис
...оо экономическа ба өөрыгөө хамгаалха
...ые депутадай мандат бидэнине уялгална
...шэ тэмдэглээ.
...этигэл найдалыень харюулхын тула би-
...н хүсэ шадалаа гамнахагүй юм гэжэ Б. Е.
...депутадуудай үмэнэһөө найдуулба. Бүхы
...тэдэнэр түрэл Коммунис партиингаа
...ого дээрэнь залан сэхээр, хэлбэришэгүй-
..., совет арадтаа үнэн сэхээр алба хэхэ
...Верховно Соведэй Союзай Соведэй түрүү-
...нэгдэһэн дээрэ соносхогдоо.
...палатын түрүүлэгшэ болон тэрэнэй ор-
...һунгажа захалба.
...ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат,
...ай секретарь депутат В. И. Долгихта үгэ
...Л. Н. Толкуновые Союзай Соведэй тү-
...һунгахые Старейшинэнүүдэй соведэй даал-
...дурадхаба.
...нэгэн дуугаар баталагдан абтаа.
...партиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь П. П.
...Ашхабадска областиин «Тезе-ел» колхо-
...О. С. Кулова, Украинын ССР-эй Наука-
...миин президент Б. Е. Патон, Ангрен хо-
...управлениин маляр Х. А. Нарматова пала-
...ын орлогшоноороор нэгэн дуугаар һунгагдаа.
...оведэй ба Национальностьнуудай Соведэй
...болохо хамтын заседанинуудай хүдэлмэриин
...адууд баталба. Зүблэхэ зүйлдэ нимэ асуу-
...агдаа гэбэл:
...льностьнуудай Соведэй ба Союзай Соведэй
...миссинуудые һунгалга.
...льностьнуудай Соведэй ба Союзай Соведэй
...комиссинуудые байгуулга.
...Верховно Соведэй Президиумые һунгалга.
...Министрнүүдэй Соведые баталалга.
...Верховно Соведэй Президиумэй Указуу-
...тухай.
...эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулине хубил-
...ын гол шэглэлнүүд тухай.
...Арадай хиналтын комитедые баталалга.
...Верховно сүүдые һунгалга.
...Генеральна прокурорые томилолго.
...вет сессиин зүблэхэ зүйл болон хүдэлмэ-
...е нэгэн дуугаар баталаа.
...аа бүридэһэн Союзай Соведэй Мандатна
...гдаа. К. С. Демирчян тэрэнэй түрүүлэгшээр
...байна.
...СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй
...седани дүүрэбэ.

...ЛХА ЭРХЭДЭ ХҮРТЭБЭ

...й ажалайнгаа
...ын путевкоор
...йхан заншал
...ЛВРЗ-гэй эр-
...хүдэлмэри-
...дэ орон до-
...дын саагуур-
...эй путевко-
...һан байна.
...забсаргадаг це-
...С. П. Гусляков
...хүдэлмэрилэг.
...на хоёр заво-
...ай комитедэй
...Дүтын Зүүн
...ар аяншалха

хүнгэлэлтэтэй путевкоор һая-хан урмашуулагдаба.

Зүүн Сибириин технологическа институт дүүргэһэн Сергей Петрович Гусляков түрүүн мастераар, удаань механигаар хүдэлдэг болоо. Ажалдаа үндэр амжалта туйлаһанайнгаа түлөө «уран гарта мастер» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна.

Манай заводой хүндэтэ түлөөлэгшэд —нүхэд Гусляков Нечкина хоёр харнин оронуудаар аяншалха дүүрэн эрхэтэй эрхэтэд мүн.

В. ИВАНОВА.

РЕПОРТАЖ

ШАДАБАРИЯА ХАРУУЛБА

Хүгжэмэй һургуулинуудай багшанарай гүйсэдхэлгын бэлиг шадабариин харалга боложо үнгэрбэ. Республикымнай үхибүүдэй хүгжэмэй 64 һургуулинуудта 600-аад багшанар ажаллажа байдаг. Тэдэнэй 432-ынь хоёр үдэр үргэлжэлһэн харалгада хабаадалсаа.

П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ Улаан-Үдын хүгжэмэй училищиин концертнэ зал соо болоһон түгэсхэлэй харалгын үдэшэ хүн зон плангала олоороо сугларба. Зуугаад хүгжэмшэд, гүйсэдхэгшэдэй энэ концертые Хэжэнгын хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулиин арадай инструментнүүдэй оркестр нээгээ. Тэрэ Ф. Шуберттын, Ч. Павловай, Ж. Батуевай зохёолнуудые ехэ дэбжэлтэтэйгээр гүйсэдхөө. Оркестрэйнгээ дэмжэлгэ доро дуулаһан залуу дуушан Цырен-Дулма Доржиева харагшадта халуунаар угтагдаа. Тиихэдэ А. Вивальдиин «Ли минор концертын» хоёр скрипкээр, фортепиано дээрэ гүйсэдхэгдэдэг-нэгэдэхи бүлэгые Улаан-Үдын хүүгэдэй хүгжэмэй 1-дэхи һургуулиин багшанар Галина Наклескина, Татьяна Хамеева, Ирина Калимбет гэгшэд шадамар һайханаар гүйсэдхэбэ. Эдэ багшанарай хажууда Сэсэг Самбуева һуужа, квартет болоод, А. Хачатурянай «Гаянэ» гэжэ баледэй хатар наадалсаба. Хэжэнгын хүгжэмэй һургуулиин багша Ошорма Баиртуева А. Вивальдиин «Концертые» ксилофон дээрэ жэншэдгүй наадажа, харагшадта һайшаагдаа.

Хяагтын хүгжэмэй һургуулиинород арадай инструментнүүдэй ансамбль Алексей Мунгаловай хүтэлбэри доро буряад арадай дуунуудай аялгаар зохёогдоһон фантазине, тиихэдэ Улаан-Үдын соёл-гэгээрэлэй училищиин, мүн городой хүгжэмэй һургуулинуудай багшанарһаа бүридэһэн оркестрэй коллектив Акимовай буряад темэнүүдээр найруулһан хүгжэмэй зохёолые соёл-гэгээрэлэй училищиин багша, дирижер Эдуард Копыловскиин хүтэлбэри доро шадамар һайнаар гүйсэдхэбэ. Мүн энэ оркестрэй дэмжэлгээр Буряадай АССР-эй арадай, РСФСР-эй габьяата артистка Клавдия Шулуноваород арадай дуунуудые ирагуу һайханаар гүйсэдхэбэ.

Тэрэшэлэн Закаменск хотын хүүгэдэй искусствын һургуулиин багша Аграфена Убеевагай, Северобайкальскын искусствын һургуулиин хүгжэмэй багшанар Ольга Терновская, Ольга Шастина, мүн Лунцерма Цыденова, Лариса Шобогорова, Дулма Цыбикжанова гэгшэдһээ бүридэһэн чанзистнуудай бүлэг болон бусад олон нүхэдэй уран гүйсэдхэлгэ олон тоото харагшадые урмашуулаа, баясуулаа.

Дурсагдагша харалгын эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ, Буряадай АССР-эй соёлой министрэй орлогшо нүхэр Ю. Ж. Батуевтай эндэ уулзажа хөөрэлдэбэбди.

— Инмэ харалга урзанда жэл республика доторнай анха түрүүшынхиеэ үнгэргэгдөө һэн. Тэрэ гэһээр бага сагай үнгэрөөшье һаа, хүгжэмэй һургуулинуудай багшанарай бэлиг шадабариин һураггүй дээшэлһые энэ заншалта болоно байһан харалга тодоор гэршэлбэ,—гэжэ Юрий Жигжитович баяртайгаар мэдүүлнэ.

— Хэды районуудай хүгжэмшэд, гүйсэдхэгшэд хабаадалсаба гээшэб?

— Хүдөөгэй долоон, Улаан-Үдэ хотын гурбан районой хүгжэмэй багшанар ерээ. Эдэ хадаа урдынхиһаа һураггүй олон болоно.

Энэ хоёр үдэрэймнай харалгада РСФСР-эй Соёлой министерствын соёл болон искусствын һуралсалай зургаануудай научно-методическа түбэй кабинедэй методист Эра Шаврашевна Тургенева байлсаба.

Танилсагты,— гэбэ нүхэр Ю. Ж. Батуев.

— Энэ харалгын дүнгөөр ямар һанамжатай байнат,— гэжэ тэрээнһээ асуухадамнай:

— Хүгжэм, дуунда дуратай Буряад ороной эдир багашуул ёһотойл мэргэжэлтэ бэлигээр түгэс багшанартай юм байна гэжэ баясан ойлгобоб. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, түгэсхэлэй энэ концертын программада оруулагдаһан бүхы хорин гурбан янзын номернууд гансашье намда бэшэ, мүн эндэ хаража, шагнажа һууһан бүхы зондо һайшаагдаба гээшэ, — гэжэ Эра Шаврашевна тобшолол хэбэ.

Манай республикын хүгжэмэй ажабайдалда горитойхон дурасхаалта ушар болоһон энэ харалгын дүнгөөр шалгарһан оркестрнүүд, ансамбльнууд болон гүйсэдхэгшэд тэрэнэй эмхидхэлэй комитедэй дипломуудаар шагнагдаа.

Б. ЖАНЧИПОВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: РСФСР-эй габьяата артистка К. Шулунова концертын үедэ.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

Буряадай АССР-эй Уран зохёолшодой холбооной 50 жэлдэ

Владимир НАМСАРАЕВ

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮДЬЭЭ

Зөөлэн ногоон
Зүлгэ дээгүүр
Зоргоороо барилдаа
хүльбэрэн,—
Хүдөө нютагай хүбүүд.
Халюун шара
Хагдан дээгүүр
Хабаараа носолдоо
хүльбэрэн,—
Хүдөө нютагай хүбүүд.

Сагаан хүнгэрэг
Саһан дээгүүр
Сэнгүү шууялдаа
хүльбэрэн,—
Хүдөө нютагай хүбүүд.
Хүрьһэтэ түрэл
Газар дээгүүрээ
Хүдэржэн үндыгөө
һэргэлэн,—
Хүдөө нютагай хүбүүд.
Дайда дуулим
Дэлхэй дээрээ
Дүрэ буляалдаанда
шадгарна,—
Хүдөө нютагайм хүбүүд.

• • •

Дондордоггүй арюун харгы,
Дүүхэй, шамдаа
хүсэхэл һэм—
Дуулгата үндэр дабаанда
Дандаа эсэхэдээ
болохолши.

Дундардаггүй хүхюун
зугаа,
Дүүхэй, шамдаа
заяахал һэм—
Дунгяа сагаан дэлхэйдэ
Дуута гунигтай
ушархалши.

Эгэрдэггүй хатуу сэдьхэл
Эгээ шамдаа хүсэхэл һэм—
Эгээлэй хүнэй байдалда
Эндүү асаржа
магадгүйлши.

Эбдэрдэггүй сэхэ хараа
Эдир шамдаа
заахал һэм—
Элдэб эрхэ тохёолдо
Эрьен хаража
шадахагүйлши.

• • •

Үгэлэн хэлээдүй
захяамни,
Үсэд бэелүүлээгүй
хэрэгни,
Тухандань хүргөөгүй
тупамни,
Табиһан ехэнүүд
түсэбни,—
Үншэн хабһан дорохоном
Үбшэн мэтээр лэ яншана.

Үдэр һүнигүй бодолдом—
Үргэлжэ намтай дабшана.

• • •

Залиита аадар, мүндэр
соогуур,
Залаа сагаан
мундарга дээгүүр
Залан сэхэ
зам гаталхада —
Зориг гээшэнь хэрэгтэй!

Солорхон хүхиһэн
хэнтэйшьеб,
Сошон бүдэрһэн
хэндэшьеб
Сэхээ хэлэн
хөөрэлдэхэдэ—
Сэдьхэл гээшэнь
хэрэгтэй!

• • •

Балшархан, гэнэнхэн,
гүлмэр,
Баранда этигэхэ хонгор,
Бодолоор һонор хүүгэндэ
Бардам нэгэнэй
дээрэлхээд,
Бололгүй үгэ хэлэбэл,—
Бүхы саашанхи зандань,
Баран хойшонхи замдань
Бараг гэлтэгүй —
түбэгтэйл.

Үхибүүн арюун
зүрхэндэ,
Үлэы үнжэгэн сэдьхэлдэ
Үһэрюу шэнжэ шэнгэбэл,
Үзэн ядалга уурхайлбал,
Үе дамжаха ерээдүйдэ,
Үлгэн дэлхэйнш заланда,
Үйлэ хэрэгэй хойшолондо
Үлэмжэ ехэ аюултайл.

• • •

Шэгшын шэнээхэн
мэхэбшэ—
Шнидхэхы шанартай
мэхэ бэшэ—
Мэгдэн аргагүй
һэгшээшье һаа,
Мэхын шоро
долёолтогүй.

Боро юрьсэнэй
эрьюулгэ —
Бодол хүлгүүлһэн
тухашаралга—
Ходол тэбдэн һамарааш
һаа,
Холын замһаа
хадууралтагүй.

• • •

Эдирхэн наһандам
Эдирхэг хүсэлыем
дэмжэһэн
Энхэхэн талым
Эртын жэргэмэлэй
аялга.

Залуухан хаһандам
Зоригто алхасым
дэбжээһэн
Жаргалайм заяата —
Жэгүүртэ жэргэмэлэй
аялга.

• • •

Хэрэг үйлэ
Хэбэр лэ үзүүлэн
бүтээхэдэ,
Хэрэгтэй юумэн
Хэзээ заяандаш
болодоггүй.

Ямарш юумэ
Ёһо лэ түшүүлэн хээ
хада,
Ёһотой юумэн
Яаба хээбэшье
бүтэдэггүй.

• • •

Харгыдаа барандаал
Ябаһан аад,
Хадуурхаа һанахадаа
Яана гээшэб?
Хараа бараандаал
Ябаһан аад,
Хамараа үргэхэдөө
Яана гээшэб?

• • •

Хамаг юумэнэй эршэдэн,
Хүл хөөрсэг түргэдэхэ
бүри
Хүлөө сүмөөхэн татагшад
Харахада, хөөрхы,
энеэдэтэй.

Бүгэдэ юумэнэй замхан,
Байра һууридаа орохо
бүри
Амар заягаа алдаашад
Адаглахада, хөөрхы,
энеэдэтэй.

• • •

Үлэ хэрмэн малгайта
Үлэ мэдэг миһэржэ,
Үлэ дуулдама аргаахан
даа
Үлэ бирахагүйгөө
мэдүүлбэ.

• • •

Голхормоор урмагүй
дашууржа,
Гол шэглэлһээ
хадууржа,
Голомоор жэжэхэн
юумэндэ
Голоо таһа жүдхэлэйш.

• • •

Ходол һонор хараса
соош,
Хүүгэн үнжэгэн нюдэн
соош
Хирааб шагаан өөрыгөө
Ханааб сэдьхэлээ
хөөрэнгөө...

ЕРЭЭДҮЙН ҮЕТЭН ТУХАЙ АНХАРАЛ

«Юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй һургуулине хубилган шэнэдхэлгын гол шэглэлнүүд» гэһэн КПСС-эй ЦК-гай проектые бүгэдэ арад үргэнөөр зүбшэн хэлсэнэ. Орон дотор хаа хаанагүй ажалша коллективүүдэй ба һуралсалай эмхинүүдэй суглаанууд дээрэ, багшанарай конференцинүүд һургуулиин хүдэлмэрине нарижуулан һайжаруулха арга замууд анхаралтайгаар ба гүнзэгыгөөр хаража үзэгдөө. Түрэлхидэй олонниитэ тус проектые бүхы талаһаань зүбшэн хэлсэһэн байгаа.

— Ниитэ нэгэн, ажалай, политехническэ һургуулиин болон шэнэ хүнине бүридхэн хүмүүжүүлгэдэ тэрэнэй дүүргэдэг үүргын марксистско-ленинскэ гол бодолые хүгжөөһэн шухала документ мэтээр совет хүнүүд КПСС-эй ЦК-гай проектые хүлсэн абаа, — гээд СССР-эй гэгээрэлэй министрэй орлогшо, дурадхалнуудые шэнжэлхэ бүлэгэй хүтэлбэрилэгшэ Ф. Е. Штыкало ТАСС-ай корреспондентдэ хэлэһэн байна. — Партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр юрэнхы дунда ба залуушуулай мэргэжэлэй һуралсалые саашадань нарижуулан һайжаруулха үргэн ехэ программа эндэ үгтөө. Хүгжэлтэ түгэс социалис обществын эрхэ байдалда ба эрилтэнүүдтэ харюусамаар шанарай шэнэ хэмжээндэ һургуулиин хүдэлмэрине хүргэхэ тухай эндэ хэлэгдэнэ.

Документнүүдые бүгэдэ арадай зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүдые хаража үзөөд, проектые тодорхойлһон ба хүгжөөһэн үнэтэ олон нэмэлтэнүүд, ажаглалтанууд оруулагдаа гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюро тэмдэглэбэ. Тобшолон хэлэбэл, һургуулиин байгууламжые хубилгалгатай холбоотой дурадхал һайшаагдаһан байгаа. Арбан нэгэн жэлэй саада тээ манай орон дотор эхилһэн туршалгын, мүн тэрэшэлэн уласхоорондын баян дүй дүршэлэй үндэһэ һуури дээрэ үхибүүдые бүри бага һаань һургуулида һуржа эхилхэ тухай тобшолол хэгдэһэн, тэрэнь, үргэнөөр дэмжэгдэһэн байна. Дунда һургуулине арбан нэгэн жэлэй болгожо хубилгаха, үхибүүдые зургаа наһатайһаань һургажа эхилхэ гээшэ социальна ехэ удха шанартай юм. Юрэнхы һуралсалай курсые залуушуулай урдынхидал мэтэ наһандаа дүүргэхэ дээрэһээнь, ороной арадай ажахыда хүдэлмэрилэгшэдэй ерэлгэ һаатахагүй юм. Һуралсалай шанар баһал горитойгоор дээшэлхэ гэжэ дүй дүршэл харуулна.

Энэ зорилгоор найман жэлэй һургуулида шалгалтануудые бии болгохо зүйтэй гэжэ тоологдоно. Һурагшадые моральна талаар урмашуулгын нэмэлтэ хэмжээнүүдэй дунда мүнгэн медаль дахин бии болгохо, һургуули эрхимээр дүүргэгшэдтэ тусхай үнэмшэлгэ бии болгохо дурадхалнууд хэлэгдэһэн байна.

Һурагшадай ажалай хүмүүжэлые ба заалгые һайжаруулга хадаа һургуулине хубилган шэнэдхэлгын гол шэглэл болоно. Тиин проектын имагтал энэ хубида тон ехэ анхаралай хандуулагдаһаниинь дэмы бэшэ. Зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадагшад тэрэнине сүм һайшаагаад, һургуулиин материально-техническэ баазые бэхижүүлгэдэ, эдиршүүлые ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлгын түлөө үйлэдбэриин коллективүүдэй харюусалгые дээшэлүүлгэдэ хабаатай тодорхой дурадхалнуудые хэлэһэн байна. Материальна үйлэдбэриин оршомдо ажалай һуралсалые үргэдхэхэ хэрэгтэй гэһэн шууд эрилтэ тон шухала гэжэ һанагдана, — гээд Ф. Е. Штыкало онсолон тэмдэглэнэ. Ажалай һуралсалай баазые горитойгоор бэхижүүлхэ, предприятинууд дээрэ нэмэлтэ цехүүдые, колхоз, совхозуудта һуралсалай баазануудые байгуулха, дунда классуудта зорюулагдаһан һуралсалай-үйлэдбэриин комбинадуудай тооё олошоруулха хэрэгтэй болоно. Һурган хүмүүжүүлгые хүгжөөхэ, ажалша коллективүүдэй, үйлэдбэриин түрүүшүүлэй һургуулиин ба ПТУ-гай һурагшадые шефтээ абалгые дэлгэрүүлхэ хэрэгтэй.

Проектые зүбшэн хэлсэлгын үедэ эдиршүүлые суртал түгэсөөр хүмүүжүүлгэдэ, патриотизмын, манай ороной түлөө омогорхолой, тэрэнине хэзээдэшье хамгаалхаар бэлэн байха мэдэрэл бүридхэн хүмүүжүүлгэдэ ехэ анхарал хандуулагдаа. Энээнтэй хамта ниитын циклэй дисциплинэнүүдые заалгые һайжаруулха хэрэгтэй гэжэ хэлэгдээ. Һурагшадтай хүдэлмэри үнгэргэхэдөө, партиин ба ажалай ветерануудые үргэнөөр хабаадуулха, интернациональна хани барисаанай ниитэ-политическэ клубууд, мүнөө үеын шухала асуудалнуудаар ахалагша классайхидай клубууд гэхэ мэтын хүмүүжүүлгын онол аргануудые эдэбхитэйгээр хэрэглэхэ гэжэ дурадхагдаа.

Үхибүүдэй сэдьхэл бодолой хүгжэлтэ тухай анхарал оролдолго гаргаха зуураа, эдиршүүлэй элүүр энхые бэхижүүлхэ, һургуулида физкультура эмхидхэлгые һайжаруулха талаар совет хүнүүд үнэтэ олохон дурадхалнуудые оруулһан байна.

Ургажа ябаа залуу үетэнине хүмүүжүүлгэдэ гэр бүлын, һургуулиин, олонниитын харилсаата ябуулгын асуудалнуудта хабаатай олон дурадхалнуудай ороһониинь һайшаамаар. Хүн бүхэн энэ шухала хэрэгэй түлөө хубиин харюусалга мэдэрнэ гэжэ энэнь гэршэлнэ бшуу. Үхибүүдые ба эдиршүүлые хүмүүжүүлгын хэрэгые хараадаа байлгаха, түрэлхидтэ туһалха, гэр бүлын хүмүүжүүлгэдэ дутуу дундануудай байгаа һаань, шангаар асууха гэжэ коллективүүдые уялгалһан дурадхалда анхаралаа хандуулмаар байна.

Һургалгын ба хүмүүжүүлгын орёо хүшэр зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэлгэ багшаһаа, тэрэнэй батаар нэбтэрһэн суртал бодолһоо, мэргэжэл шадабариһаа, юумэ ехээр мэдэдэг байлгаһаа ехэтэ дулдыдадаг. КПСС-эй ЦК-гай документ дотор тэрэнэй үүргэ яб гэмээр тодорхойлогдобо. Гэбэшье проектые зүбшэн хэлсэхэ үедэ залуу мэргэжэлтэдые бэлдэлгын шанарые һайжаруулха, багшанарай хүдэлмэриин үдэрые бодомжотойгоор эмхидхэхэ, энэ һайн һайхан ба хүндэтэй мэргэжэлэй нэрэ алдарые, багшын нэрэ хүндые бүри дээрэ үргэхэ талаар тодорхой һанамжанууд хэлэгдэһэн байха юм.

Һургуулине хубилган шэнэдхэхэ тухай проектые зүбшэн хэлсэлгэ тон олон хүнэй хабаадалгатай ба удаан үргэлжэлһэн педсовет болоо, — гэжэ Ф. Е. Штыкало үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ. —Хуулиин зохихо документнүүд дотор, мүн тэрэшэлэн һуралсалай эмхинүүдэй ажал ябуулгые һайжаруулха талаар бодото хүдэлмэридэ хэлэгдэһэн нэмэлтэнүүд ба ажаглалтанууд хараада абтаха байна.

Һургуулине хубилган шэнэдхэхэ хүдэлмэри үшөө урдамнай, гэбэшье партийна документын юрэнхы гол бодомжонууд һургуулида һайн нүлөө үзүүлнэ.

(ТАСС).

Социалис оронуудаар

Афганистанай арадай гэгээрэл Апрелиин революциин һүүлээр шэнэ эршэтэйгээр хүгжэжэ эхилэнхэй. Хүн зоноймнь 90 процентын ном бэшэггүй байһан орондо мүнөө үедэ эхин, дунда, мэргэжэлэй техническэ болон дээдэ һургуулинууд олоор нээгдэнхэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: залуу эдэбхитэд — Л. Розикер, Л. Фурутан гэгшэд. Эдэ залуу басагад Мазари-Шариф хотоһоо һурахаар ерэһэн.

ТАСС-ай фотохронико.

ШЭНЭ ПРЕПАРАТ ГАРГАГДАБА

СОФИ. Цемент хушалтануудые, шаажан плитануудые сэбэрлэдэг, мүн хубсаһа угаадаг шэнэ химическэ бодос Русенскэ Л. Таджерай нэрэмжэтэ химическэ комбинадта гаргагдаба. Тэрэнэй ашаар продукциин үнэ сэн хороожо, предприятиин олзо доход дээшэлүүлхэһээ гадна, оршон тойрон байгаали бузарлаха ябадал усадхаха арга олдоно.

Хаядаһа үлэгдэлнүүдые гамтайгаар, туһатайгаар хэрэглэхэ талаар республикын химическэ промышленностиин бусадшье предприятинууд горитой дүй дүршэлтэй болонхой. Хэрэгээ дүүрэһэн, бузарлагдаһан агаарһаа илгажа, сэрэгэй холилдоһон туһатай бодосуудые абадаг арга Врацта зохёогдобо. Сэбэрлэгдэһэнэй һүүлээр эдэ бодосууд эм дом гаргахада хэрэглэгдэнэ. Болгариин мэргэжэлтэдэй зохёоһон серэ илгадаг технологи хилын саанаһаа худалдажа абадаг адли аад, үнэтэй түхеэрэлгэнүүдые һэлгэхэ арга олгоо.

«СССР-эй ЗАХИЛНУУДЫЕ —АРБАН ҺАРА СОО»

ПРАГА. Дубницын хүндэ машина бүтээдэг заводой ажалшад СССР-эй захилнуудые арба һара соо бэелүүлхэ гэжэ харюусалгатай уялга абаба. Комбайнернуудай, барилгын болон харгы заһабарилгын машинануудай деталь хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргажа, Советскэ Союзда эльгээхэ жэлэйнгээ түсэб болзорһоонь урид дүүргэхэ зорилготойгоор Дунда Словакиин энэ предприяти интернациональна үүсхэл гаргаа. 1984 ондо манай ороондо эльгээгдэхэ зүйлнүүдэй хэмжээн дүшэн процентээр нэмэжэ, хамта дээрээ 47 миллион түхэригөөр сэгнэгдэхэ болоно. Чехословакиин ажалшадай олон коллективүүд СССР-эй Эдеэ хоолой программа бэелүүлгэдэ шухала хэрэгтэй машина болон онһон түхеэрэлгэнүүдые һайн шанартайгаар болзорһоонь урид бүтээжэ эльгээхэ гэжэ шиидэнхэй. Жэшээнь, Брно хотын Б. Шмералиин нэрэмжэтэ машина бүтээлгын заводой ажалшад СССР-эй эдеэ хоолой промышленностьдо хэрэглэгдэхэ автоматическа бүхэли томо түхеэрэлгэ түсэбһөө гадуур гаргахаар хараална. Тренчинэй станок бүтээлгын заводой коллектив совет захилнуудые ноябриин табан болотор бэелүүлхээр уялгална. Хотеборж хотодохи машина бүтээлгын предприяти СССР-тэ эльгээгдэхэ һүнэй заводуудай түхеэрэлгэнүүдые баһал сагһаань урид гаргахаар шиидэнхэй.

ВЕНГРИИН БУЛАД ХАЙЛУУЛАГШАДАЙ ШЭНЭ ДҮРШЭЛ

БУДАПЕШТ. Дунайн металлургическа комбинадай булад хайлуулагшад шэнэ технологи хэрэглэжэ, үйлэдбэриингөө хуушанай дутагдал усадхаба. Урдань конверторнэ булад хайлуулхада, хэрэгтэй шэрэм дуталдадаг байгаа. Мүнөө энэ дутуунь хуушан түмэрөөр хүсөөгдэдэг болонхой. Түмэр холихо үедэнь температура үлүүсэ доошолдог ушарһаа кокс нэмэдэг болохо тухай шиидхэбэри абтаба. Шэнэ аргаар 200 мянган тонно булад хайлуулагдаа. Кокс нэмэхэдэ, хайлуулагдаһан буладай шанарынь һайжарна гэжэ туршалга харуулаа.

ШУХАЛА ПОЛИТИЧЕСКЭ ҮЙЛЭ ХЭРЭГ

ГАВАНА. Арадай засагай нютагай организууда һунгалтада бэлдэхэ талаар шухала политическэ хүдэлмэри Кубада үргэлжэлһээр. Эдэ үдэрнүүдтэ Эрхэ сүлөөгэй арадай бүхы провинцинуудта депутадта кандидадууд дэбжүүлэгдэжэ байна. Национальна һунгалтын комиссиин мэдээсэһэнэй ёһоор муниципальна ассамблейнүүдэй депутадта кандидадуудаар 21600 гаран хүнүүд нэрлэгдэбэ.

АЖАЛАЙ ЕХЭ ИЛАЛТА

УЛААН-БААТАР. Монголой Үбсэнуурай аймагай промышленна предприятинуудай коллективүүд ажалай ехэ илалта туйлаба. МНРП-гэй III съездын болоһоор, МНР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн хүндэлэлдэ ажалай вахтада жагсаһан хүдэлмэришэд январиин нэгэнһээ хойшо 450 мянган түгригэй сэнтэй продукци гаргаба. Тиин үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеынхидэ орходоо хоёр дахин ехэ болоно. Социалис мүрысөө һайнаар эмхидхэһэнэй, ажалай сагые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэһэнэй, түрүү дүй дүршэл үргэнөөр нэбтэрүүлһэнэй ашаар эдеэ хоолой, ой модоной, модо болбосоруулгын болон бусад һалбаринуудай предприятинууд инмэ амжалта туйлаба.

МОНГОЛОЙ БУД НЭХЭГШЭДЭЙ ЖЭШЭЭ

УЛААН-БААТАР. Мүнгэ зөөри ба материалнуудые алмалгада хүн бүхэнэй, коллективэй оруулһан хубитые бэшэхэ дэбтэрнүүдтэй болохо гэһэн нийслэлэй буд нэхэлгын комбинадай коллективэй үүсхэл арадай Монголой промышленна предприятинууд болон ажахын эмхинүүдтэ үргэнөөр дэмжэгдээ. Нийслэлэй буд нэхэгшэдэй жэшээгээр алмалта, арьбалалтын түлөө хүдэлөөндэ Монголой арадай ажахын элдэб һалбаринуудай 11 мянганһаа дээшэ хүн хабаадана.

Алмалта, арьбалалтын түлөө тэмсэлдэ социалис мүрысөөн онсо үүргэ дүүргэдэг. Ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ, доторой нөөсэнүүдые элирүүлжэ, түсэбтэ даабаринуудые болзорһоонь урид дүүргэлгэдэ шадаал һаа ехэ хубитаяа оруулхые оролдодог ехэшье, багашье предприятинуудай коллективүүд мүрысөөндэ оронхой.

(ТАСС).

«Челюскин»: баатаршалгын орьёлнууд

Орьё-сорьё мульһэнүүдэй дунда табигдаһан енӗэр дээрэ үндэр, багжагар хүдэр бэетэй, гартаа мульһэ сабшаха зэмсэг бариһан хүн зогсоно. Гансал үдхэн һахалдань нюугдаһан миһэрэл тэрэнэй хатуу, эрэлхэг шарайе зөөлэрүүлнэ. Бронзоор бүтээгдэһэн «Арктикын эзэн» Отто Юльевич Шмидт хүнүүдтэ иимээр лэ харагдаха байна. Энэ скульптура апрелиин тэн багта Москвада нээгдэхэ Челюскинскэ баатарлиг түүхэ домогой 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан выставкэдэ хамаатай. Харин мүнөө дээрэ тэрэ мастерской соо байна. Тэндэ скульптура бүтээһэн СССР-эй арадай уран зурааша Ф. Решетниковтэй ТАСС-ай корреспондент уулзаа.

— Арктическа экспедицинүүдэй домог суута хүтэлбэрилэгшэ минии һанаанда эгээл иимээр хадуугдаһан гээшэ. Тэрэ үе сагтаа энэмнай мүнөөнэй замбуулин руу ниидэһэнтэй адлирхуу байжа болоо,—гээд «Сибиряков» болон «Челюскин» гэдэг түүхэтэ рейснүүдтэ хабаадагша Федор Павлович хөөрэбэ.— Энэмнай минии өөрымни болон минии ороной эдир залуу үе сагые—дабтагдашагүй гоё һайхан бодолоор, эдирхэлгээр шэрээгдэһэн үе сагые һануулна.

Выставкэдэ бэлдэжэ байха зуураа, өөрынгөө хабаадаһан үйлэ хэрэгүүд руу уран зохёолшо шэнээр шунган ороһондол үзэгдэнэ. Стол дээрэнь — тэрэ үйлэ хэрэгэй хаяуун мүрөөр 1934 ондо хэблэгдэн гараһан «Челюскинэй поход» гэһэн дүрбэн томо боти харагдана. Хажуудань энэ баатаршалгада зорюулагдаһан «СССР барилга дээрэ» гэһэн журнал табяатай. Мүн эндэнь хахад зуун жэлэй урда тээ Арктикын мульһэнүүдэй дунда түрэһэн тэрэнэй зурагуудтай дурасхаалта гурбан данса байһан ааб даа.

...Нэгэ навигациин үедэ хойто далайн замые гаталха гэжэ түрүүшынхеэ һэдэһэн «Челюскин» гэдэг совет судныи хосорһон тухай мэдээсэл сахилгаан түргэнөөр бүхы түби дэлхэйдэ дуулдаа бэлэй. Аюулда ороһон хүнүүдэй хуби заяанай хойноһоо дэлхэйн зон амяа даран анхаржа байгаа.

— Тиимэ даа, энэмнай аюултай ушарал байбашье, харин этигэл-найдал түрүүлһэн ушарал һэн,—гээд уран зурааша хэлэбэ.—Совет хүнүүдэй баатаршалгын ба эрэлхэг зоригой урдаһаа мульһэнүүдшье сухаряа бшуу. Челюскинтэнэй жэшээ дээрэ шэнэ, социалис байгуулалтаар хүмүүжүүлэгдэһэн совет хүнүүдэй шэнжэ шарай элеэр харагдаа бэлэй. Шахардуу бэрхэ байдалда хүнэй зүрхэ сэдьхэл эгээл дээдэ захадаа хүрэхэдөө ямар байдаг бэ гэжэ эдэ зурагууд дээрэ харуулхые оролдооб.

Нэгэ дансыень гамтайханаар нээбэб. Элдэб янзын хуудаһанууд зохидоор хэгдэнхэй: юумэ орёодог хатуу саарһан, нимгэн картон, һурагшадай тетрадиин хуудаһанууд—ошоһон сагһаа булта шаралшаһан, зарим хуудаһануудайнь заханууд тэгшэ бэшэ болошонхой, карандашай түргэн зурлаганууд хаа ганса ангашанхай. Теэд эдэ бүгэдэ зурагуудай ямар үнэтэй байһыень доро даранагүй, харин тэрээндэ ами оруулна, онсо дулааханаар харуулна.

— Ушар юуб гэхэдэ, рейстэ гарахадаа зорюута бэлдэһэн альбомууд болон шэрээнүүдни бултадаа «Челюскинтэй» хамта һалаа һэм шуу,—гээд уран зурааша һануулба. —Судная орхихын урда тээ бидэнэр каюта соогоо табан минута соо ороод гараха— эгээн хэрэгтэй юумэеэ абаха аргатай байгаа бшуубди. Минии каюта сүмэршоод байһан юм. Обоо-хүбөө мульһэнүүдэй дундуур, саһан соогуур эбдэршэһэн хашаанууд, бурашылдаһан дансанууд хэбтээ һэн. Тиигэжэ би өөрынгөө ажалай гол зэбсэгүүдһээ хахасаһан хүм. Һүүлдэнь Отто Юльевич өөртөө үлэһэн саарһанай бишыхан нөөсэһөө намда хубаалдаһан юм. Тэрэнэй жэшээгээр бусад челюскинтэн намда саарһа үгөө.

Эдэ хуудаһанууд дээрэ мульһэн дээрэхи баатаршалганууд харуулагдаһан байха. Мульһэн дээрэхи түрүүшын митинг, Шмидтын ерээдүйн лагерь. Хон-жэн хуудам мульһэн хүйтөөр амилна. Яаралтайгаар тодхогдоһон майхангуудай дунда сугларһан хүнүүдэй шарай һанаата болоһондол үзэгдэнэ. Долоон минутын туршада болоһон энэ суглаан уран зураашын сэдьхэлдэ ехээр хадуугдаһан байжа, һүүлдэ тэрээндээ уран зурааша хэдэн удаа тэхэриһэн байха юм. Болоһон ушарые ойлгохын, эмхитэй дараа журамтай байха гээшые ойлгохын тула долоон минута хүсэд хүрөө бэлэй. Аюулда орогшодые Эхэ оромнай орхихогүй гэжэ хүнүүд найдажа байгаа бшуу.

Тиихэдэ челюскинтэн нэгэн хамта бүлэ байха гээшэ юун бэ гэжэ бэе дээрээ мэдэрээ. Юуб гэхэдэ, газарай захын мульһэн дээрэхи лагерь олон ондоо абари зантай, элдэб дүршэл шадабаритай бэрхэшээлые дабаха элдэб хабатай хүнүүдые нэгэдхэжэ, бата бэхи хүдэлмэришэ коллектив болгоо ха юм. Лагерь байгуулха гээшэ аюулые дабан гараха түрүүшын алхам болоо һэн. Энэ һудаһанай сохисые уран зурааша хүсэтэйгөөр, тон зүбөөр харуулха гэжэ оролдоо. Һиилүүрнь — мульһэн дээрэхи жаран сүүдхын тус бүхэниие зураглаһан тэмдэглэлэй мүрнүүд шэнгеэр үзэгдэнэ: судныи хосорһоной удаа хүнүүдэй нэрэнүүдые дуудалга; ВКП(б)-гэй ячейкын бюрогой суглаан, эдеэ хоолой склад барилга; байрыень хоёр болгожорхиһон габа; аэродром бэлдэлгэ; ехэ газарһаа ерэһэн түрүүшын самолёт...

Челюскинтэндэ туһа хүргэхэ правительственна комисси байгуулагдаа һэн. Чукотско далайн мульһэн соо үгы болошоһон лагерь руу орохо гэжэ полярна авиациин эрэлхэг летчигүүд шуургантай харанхы манантай, хүйтэнтэй ами наһаяа хайрлангүйгөөр тэмсээ. Тэдэнэрэй долоониинь—хүнүүдые абарха хэрэгтэ сэхэ хабаадагшад — Советскэ Союзай түрүүшын Геройнууд болоо һэн. Тэдэ үдэрнүүдтэ М. Водопьяновай, И. Дорониной, Н. Каманикай С. Леваневскиин, А. Ляпидевскиин, В. Молоковой М. Слепневой нэрэнүүд олон ондоо хэлэн дээрэ дабтагдажа байһан юм. Челюскинтэниие абархын аргагүй гэжэ Арктикые шэнжэлдэг хилын саанахи эгээл дүршэл ехэтэй мэргэжэлтэдэй гашуудалта бодомжонуудые эдэнэр буруу һүргэһэн байна.

—Манай совет сэдьхэлэй хуулиин гуримаар зохёогдоһон нарин графигай ёһоор хүнүүд зөөгдөө һэн, — гээд Федор Павлович һанаандаа оруулна. — Тэрэ хүнүүдэй габьяа, нэрэ зэргэ хараада абаагүй. Түрүүшын ээлжээндэ эхэнэрнүүд ба үхибүүд ябуулагдаа. Энэ гуримые хүндөөр үбшэлжэ байһан О. Ю. Шмидт хубилгахаяа мэдээгүй. Зөөжэ гаргагдагшадай дунда тэрэ 77-дохи номертой байжа, апрелиин 11-дэ гэхэ гү, али Челюскинтэниие абарха гэһэн гайхамшагта ябуулгын дүүрэхэһээ хоёр үдэрөөр урид абаашагдаһан байна. «Арктикада нэгэшье хүниие үгэхэгүйбди» — иимэл пароль хэрэглэгдээ. Мульһэн дээрэһээ бүгэдые — нохойнуудыешье зөөжэ гаргаа. Һүүлшын 104-дэхи номертойгоор тэрэнэй капитан В. Воронин мульһэнтэй хахасаа бэлэй.

Ф. Решетниковые нэгэ сүүдхээр урид, апрелиин 12-то ябуулаа. Үглөөдэрынь Мульһэтэ далай дээрэ одоо челюскинтэнэй лагерь байхагүй гэжэ бүхы дэлхэйдэ дуулгагдаа һэн.

Бүхэли хоёр һарын туршада гайхамшагта тэмсэл үргэлжэлөө бэлэй. Энэ хугасаа дотор уран зурааша карандашаа гарһаа алдаагүй. Хүндэ хүшэр хүдэлмэриин хоорондуур, байра бариһанай гү, али саһа сэбэрлэһэнэй һүүлээр тэрэнээ баридаг һэн. Бусадтал адли хэрэгтэй бүхы юумэ хэлсэхэ. Тэрэ олон юумэ хэжэ шададаг байгаа: бэгаһаа дархалдаг, юумэ шэрдэхэдээ бэрхэ, юумэ тээхэ, буулгахадаа хүсэтэй бэлэй.

— Зүгөөр минии гол уялга ханын газетэ гаргаха хэрэг байһан юм, — гээд Решетников һанаандаа оруулна. «Челюскин» дээрэ тэмаржа захалһан түрүүшын үдэрһөө «СМП» газетэ — «хойто далайн зам» — «мульһэн крокодил» нэмэлтэтэйгээр гаража байгаа. Харин бэрхэшээлтэй, аюултай байдалда ороходонь дулаан һайн үгэ, омог шог зугаа, енеэдэтэй зурагууд хүнүүдые нэгэдүүлхэ, тэдэнэрэй зоригые бадаруулха хүсэтэй гэжэ ойлгоһон байна. Тиимэһээ газетэеэ гаргажал байха гэжэ тогтоогоо һэмди. Тэрээндэ ямар нэрэ үгэхэб гэжэ ехэ бодомжолообди: богонихон, хүсэтэй, уряалһан байха ёһотой һэн. Тиигэжэ «илахабди» гэһэн нэрэ түрөө бэлэй.

Уран зураашатай хамта мульһэн дээрэ болоһон уршагта үйлын һүүлээр, дүрбэдэхи үдэртэ гаргагдаһан газетын түрүүшын номерые харанабди. «Чукотско далай нүүдэл мульһэн дээрэ» гэһэн үгэнүүд зохидоор зурагданхай. Бишыхан саарһан дээрэ бэшэгдэһэн текст зурагуудтаяа зузаан саарһан дээрэ няагданхай. «Бидэнэр мульһэн дээрэбди. Зүгөөр эндэшье бидэнэр —Советскэ Союзай эрхэтэд —Соведүүдэй республикын тугые дээрэ үргэжэ байхабди», — гээд О. Ю. Шмидт бэшээ, эдэ омог үгэнүүдынь хүнүүд тангариг мэтэ дабтажа байгаа.

Мульһэн лагерьта боложо байһан бүхы юумэн энэ газетэдэ харуулагдаа. Тэндэ барилгын хүдэлмэриин ябаса тухай, үһэтэй дулаан хубсаһандаа гамтайгаар хандаха, шэрүүн шанга полярна ажаһуудалаа зохидоор эмхидхэхэ тухай бэшэгдээ. Аюулта эрхэ байдалдашье Шмидтын лагерьта шэнжэлэлгын хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдээ.

— Юумэ зурахадаа, үбдэг дээрээ согсойжо һуугаад гү, али гүзээн дээрээ хэбтээд хэдэг һэм, — гээд уран зурааша хэлэнэ. — Зүгөөр нүхэдүүдэй баяртай енеэдэн намда шагнал боложо, хэһэн бүхы юумэн тэхэрюулэгдэдэг һэн.

Мүнөө эдэ зурагуудые харахадаа фронт дээрэ совет уран зураашадай хэһэн зурагууд, тэрэ тоодо капитан Решетниковэй — Севастопольдо гаража байһан «Красный черноморец» газетын корреспондентын зурагуудтал адлирхуу байна.

Мульһэн дээрэ газетын гурбан номер гараа, дүрбэдэхинь газар дээрээ ерэһэнэй һүүлээр Лаврентиин тохойн культбазада «Илаабди» гэһэн нэрэтэйгээр Майн 1-дэ гараһан юм.

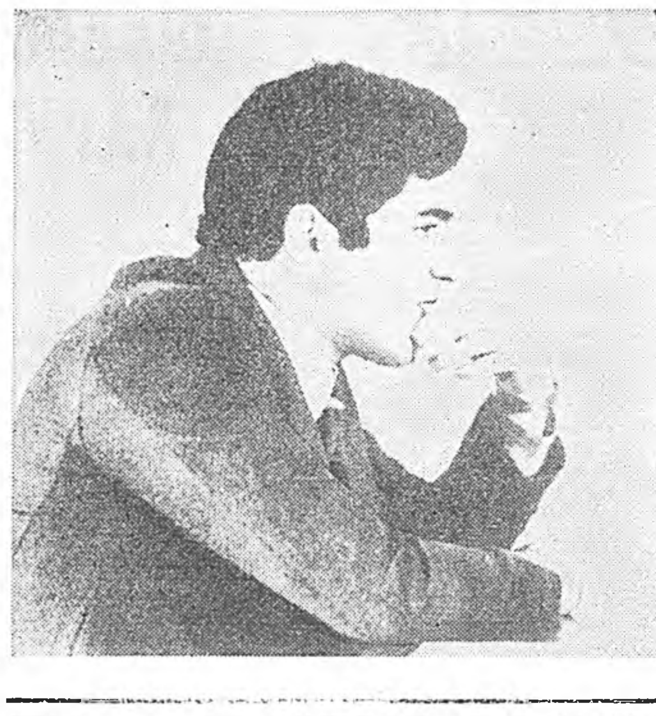
Энэмнай гансал хүнэй байгаалиин бэрхэшээлые дабаһан хэрэг бэшэ. Харин һанаата болоһон, омогорхол түрэһэн дэлхэйн урда шэнэ юумые — совет зоригые элеэр харуулаа.

— Арктика намда ёһотойл ажабайдалай университет боложо үгөө. Тэрэ тоодо минии зураһан «Челюскинскэ цикл» уран һайханай ВУЗ-да һурахадамни дипломно хүдэлмэридэ тоологдоһон юм, — гээд сэгнэшэгүй зурагуудтай дансаяа тэрэ хааба.

— Институдай хүтэлбэрилэгшэдэй дэмжэлгэгүйгөөр «Сибиряков» дээрэ аяншалһанаймни һүүлээр шалгалтаяа тушаажа байгаагүйш гээд, намайе институдһаа гаргажархиһаниинь гайхалтай, — гээд, бэлигтэ зураашан миһэд гэбэ. — Яахаб, багшанар өөһэдынхеэрээ зүбтэйшье байжа болоо. Теэд минии диплом абаһан ушар хадаа холын аян замда ябаһан сэнгэлгэ ба журам сахиха хэрэгтэй байһан тухай арсалдаае зүб мүрөөр шиидхэһэн хэрэг гэжэ тооложо болохо. Уран зураашада энэ хоёр шэнжэ шанар адли хэрэгтэй гэжэ һананаб.

Дээдэ зэргын олон шагналда ба габьяата нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэн мастерай бэлиг шадабари олон талатай, яларма хурса байна. Тиин хахад зуун жэлэй туршада уран зурагай ажал хэжэ байхадаа, тэрэ хуби заяаень хүлгөөһэн Арктикын темэдэ саг үргэлжэ бусадаг байха юм. Уран зурааша үдэр бүхэндэ мастерской тээшээ яаран ошодог, тэндэнь домог түүхэтэ папачинецуудта зорюулагдаһан зураг дүүргэхые хүлеэжэ байха. Мульһэн дээрэхи баатаршалга уран зурагта үргэлжэлһөөр.

Л. БЕРНАСКОНИ,
ТАСС-ай корр.

ВИЛЬНЮС, ЛИТВАГАЙ ССР. Бакугай Гарри Каспаров (зураг дээрэ) шатараар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө түгэсхэлэй нааданда дэлхэйн экс-чемпион Василий Смысловые апрелиин 9-дэ 8,5:4,5 тоотойгоор шүүбэ.

ТАСС-ай фото.

СПОРТ · спорт · СПОРТ

ХҮДӨӨГЭЙХИД ИЛАБА

Даам наадалгаар ВЛКСМ-эй ЦК-гай шанда хүртэхын түлөө Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэһэн мүрысөөн дүүрэбэ. Мүрысөөндэ республикын районуудта шалгаржа, чемпион болоһон 13 команда хабаадаба.

Түгэсхэлэй нааданда хабаадаһан командын гэшүүд һайн бэлэдхэлтэй байһанаа харуулаа. Тиигэжэ уулзалгын дүүрэтэр гэхээр али командын түрүү һуури эзэлхэнь мэдэгдээгүй байба. Жэшээнь, хоёрдохиһоо табадахи һуури хүрэтэр эзэлһэн команда бүхэн оройдоол хахад очко зайтай болоһон байгаа бшуу.

Хоёрдохи, нэгэдэхи интернат һургуулиин һурагшад Бато Эрдынеев, Түмэн Цыренжапов, Хойто-Байгалай районой Северомуйскын, Октябрьска районой 32-дохи дунда һургуулинуудай һурагшад Игорь Кравченко, Туяана Цыренова гэгшэд өөһэд өөһэдынгөө хюлгэнүүд дээрэ шадамар бэрхээр наадажа, командануудтаа шухала очконуудые асараа ха юм. Мүн Кабанскын районой Шергинскэ, Улаан-Үдын 32-дохи, 49-дэхи, хоёрдохи, нэгэдэхи, Северомуйскын дунда һургуулинуудай һурагшад Володя Тыхенов, Саша Бадарханов, Оюна Дагбаева, Таня Гармаева, Баир Ринчинов, Володя Фрейман гэгшэд түрүү һууринуудай нэгые эзэлһэн байна.

Хэдэн үдэрэй туршада үргэлжэлһэн мүрысөөнэй дүн гаргахада Северомуйскын дунда һургуулиин команда түрүү һуурида гараа. Нэгэдэхи интернат-һургуулиин, 32-дохи, Шергинскэ дунда һургуулинуудай командануудудаадахи һууринуудые эзэлээ. Эндэ хүдөөгэй хоёр һургуулиин даам наадагшад түрүү һууринуудые эзэлэлсэжэ гараһаниинь һайшаалтай.

Хойто-Байгалай районой Северомуйскын дунда һургуулиин пионернүүдэй команда байгша оной июнь һарада Новомосковск хотодо болохо түгэсхэлэй наадан дээрэ Буряадай АССР-эй пионернүүдэй командые түлөөлэн хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

Мүрысөөнэй дүн хаража үзэхэдэ, һурагшадай дунда спортивна мүрысөөнүүдые үнгэргэжэ байха ёһотой зарим районуудай комсомолой райкомууд нютаг нугануудтаа эмхидхэлэй хүдэлмэри һулаар ябуулаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Юуб гэхэдэ, томо районуудай тоодо ородог Баргажанай, Зэдын, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Улаан-Үдын районуудай нэгэшье команда мүрысөөндэ эльгээгээгүйнь харамтай.

ВЛКСМ-эй ЦК-гай эмхидхэһэн, һонирхолтой бүхэсоюзна энэ мүрысөөндэ республикын бүхы районуудай пионернүүдые хабаадалсаха аргаар хангаха шухала байһан.

С. САНЖИЕВ.
мүрысөөнэй ахамад секретарь.

МАГТААЛТАЙ БУСАБА

Оролой даамаар «Пионер-84» гэһэн хүүгэдэй Бүхэсоюзна мүрысөөн Евпатори хотодо болобо. Тэндэ 17 команда хабаадаа. Республикымнай «Спартак» бүлгэмэй эдир даамшад хоёрдохи һуури эзэлжэ, ехэхэн амжалта туйлаба. Улаан-Үдэ хотын 5-дахи ДЮСШ-да хүмүүжэһэн Ц. Дамбаев, С. Мещеряков (32-дохи һургуули). П. Толстов, Р. Бондарева (3-дахи интернат-һургуули), С. Ухинова (43-дахи һургуули), Ю. Пополитов (механизацилга болон тоо бүридхэлгын техникум) гэгшэд республикынгаа нэрэ хүндые хамгаалаа.

Хубиин тоосоогоор Цыден Дамбаев 9-һөө 6,5 очко абажа, 82 даамшадай дундаһаа табадахи һуури эзэлээ. Тиигэжэ спортын мастерта кандидадай норматив дүүргэһэн байна.

Тэрэ мүрысөөндэ хабаадаһан «Урожай» бүлгэмэй команда 5-дахи һуури эзэлжэ, муу бэшэ дүн харуулаа.

— Буряадай эдир даамшад наадахадаа бэрхэнүүд болоһон байна,—гэжэ СССР-эй даамай федерациин гэшүүн, уласхоорондын категориин судья Б. Леман мүрысөөнэй түгэсхэлдэ тэмдэглээ.

М. БАЗАРОВ,
тренер.

«СПОРТЛОТОНУУДАЙ» ТИРАЖ

«Спортлотонуудай» апрелиин 7-до үнгэргэгдэһэн 14-дэхи тираж.

«49-һөө 6-ень тааха». 7—классическа барилдаан, 11—волейбол, 20 — далбагата спорт, 37—автоспорт, 38—акробатика, 46—теннис.

«36-һаа 5-ень тааха». 11—волейбол, 12—гимнастика, 14—академическэ һэлюурдэлгэ, 25—шаргын спорт, 30—хүндэ атлетикэ.

(ТАСС).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. СССР-эй Верховно Соведэй сессиин нээлтэ тухай информационно мэдээсэл. «Юрэнхы эрдэмэй болон мэргэжэлэй һургуулинуудые хубилган шэнэлэлгын гол шэглэлнүүд тухай» КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоол. КПСС-эй Центральна Комитедтэ. ТАСС-ай һүүлэй шэнэ һонин.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Совхоз зуутанай тоодо оробо» — С. Прокопишкогой статья. «Үсөөн хүн — үндэр

АРАДАЙ ДРУЖИННИГУУДАЙ СЛЁТ

Арадай һайн дуранай дружинануудай байгуулагдаһаар 25 жэлэй ойдо зорюулагдажа, Кабанскын районой түб тосхондо районой дружинануудай түлөөлэгшэдэй, тэдэнэй эдэбхитэдэй слёт боложо үнгэрбэ. Тэндэ хоёр зуугаад хүн хабаадаа. Слёдто хабаадагшад районой арадай һайн дуранай дружинануудай штабай начальник, районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо **Б. С. Стрекаловскиин** «1983 ондо районой арадай дружинануудай хэһэн хүдэлмэри ба саашанхи зорилгонууд» гэһэн элидхэл зүбшэн хэлсэбэ.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ Каменск посёлогой арадай дружинын штабай начальник Н. М. Касьянов, Селенгинск посёлогой милициин отделениин начальник И. Г. Леонтьев, Кабанскын сельскэ Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо О. Р. Григорьева, районно Соведэй гүйсэдкомой соёлой таһагые даагша Л. И. Рюмкина, Байгал-Худариин сельскэ Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Г. Лобанов, Каменскын участково милиционер С. Н. Игнатьев, ВЛКСМ-эй райкомой секретарь М. В. Звездин гэгшэд хабаадаа.

Элидхэлшэ ба слёт дээрэ үгэ хэлэгшэд районой арадай дружинанууд үнгэрөөшэ жэлдэ социалис зөөри хамгаалха, ниитын гурим сахиха, ажалай журам бэхижүүлхэ, хүн зондо совет хуули ойлгуулха талаар нилээд хүдэлмэри хээ гэжэ тэмдэглэбэ. Мүнөө тус райондо 2872 гэшүүдтэй арадай һайн дуранай 96 дружина, 15 опорно пункт хүдэлнэ. Үдэр бүри 58 хүн дежурствада гарана. Илангаяа Каменск, Кабанск болон Селенгинск посёлогуудай арадай дружинанууд һайнаар хүдэлнэ.

Арадай һайн дуранай дружинанууд үүсхэл оролдолгоор һуурин тосхонуудта, ажалша коллективүүдтэ шалгалтын рейднүүд үнгэргэгдэнэ, ажалшадай дунда лекци, элидхэл, хөөрэлдөөнүүд хэгдэнэ, суглаан, зүблөөнүүд болоно. Тэрэнэй ашаар 1983 ондо урда жэлэйхиһээ гэмтэ ябадал гаргалга райондо 4,6 процентээр, олоной газарта ниитын гурим эбдэлгэ 20 процентээр бага болоо. Тиин 1983 ондо республикын һайн дуранай арадай дружинануудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ Кабанскын район түрүү һуури эзэлжэ, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын Улаан тугта хүртэһэн байна.

Районой арадай һайн дуранай дружинануудай слёдто республикын дотоодын хэрэгүүдэй министр Н. В. Бутуханов хабаадажа үгэ хэлээд, райондо дамжуулгын Улаан туг, эдэбхитэй дружиннигуудта медаль, Хүндэлэлэй грамотанууд болон үнэтэ бэлэгүүдые барюулаа.

Ц. СУБАНОВ.

ТҮРЭЛ ОРОН ДОТОРНАИ

Абхазидахи африкан гарбалтадта

Сухумиһаа холо бэшэ. Абхазиин АССР-эй ниислэлдэ дүтэшэг, Хара далайда шудхадаг Кодор мүрэнэй адагта, Адзюбжа гэдэг бишыхан тосхон һууриханхай. «Адзюбжа» — абхаз хэлэн дээрэһээ оршуулхада «лукоморье» гэһэн удхатай юм. Эндэ хэдэн айл бүлэ үниинэй ажаһуудаг. Эдэ африкан гарбалтан зуун табяад жэлэй саана Турциһаа гаража ерэһэн гэхэ. Теэд Африкын ямар арадта тэдэнэй хамаатай байһые мүнөө тодорхойлхонь бэрхэтэй юм. Тухайлхада, тэдэнэр Эфиопиһоол Турцида ерэһэн байжа магад. Яахадааб гэхэдэ, ородой агууехэ поэт А. С. Пушкинай үбгэ эсэгын эсэгэ Эфиопиин тайжа Ганнибал гэгшэ түүрэгүүдэй гарта ороод, Константинопольдохи ородой элшэн сайдта худалдагдаһан байгаа бшуу. Ганнибал хадаа Нэгэдэхи Петр хаанай хани нүхэр болоһон, сэрэгэй суута инженер, ородой арминн генерал-аншеф, Балтиин далайдахи Кронштадт гэдэг сэрэгэй томо портын барилгашан болоһон гээд мэдээжэ.

Мүнөө үедэ Адзюбжа тосхондо Абаши, Чанба гэжэ обогтой хоёр айл ажаһуудаг. Нэгэ айлайнь аха заха — Шамиль Чанба автобусой жолоошон юм. Дайнай шэрүүн хатуу жэлнүүдтэ өөрынгөө түрэл ород тосхонһоо алас холын Абхази ошохо хуби заяатай байһан Мария һамганиинь колхоздо ажаллаа. Тэрэ хадаа шадамар бэрхэ эзэн эхэнэр юм. Энэ гэр бүлэ хүндэмүүшэ һайн айлайхи гэжэ суурхадаг. Тэдэнэй ехэ басаган Маргарита медицинскэ һургуули дүүргээд, медсестрагаар хүдэлжэ байдаг. Бага басаган Тананиь Ярославльда һуража, ветеринарай мэргэжэлтэй болонхой.

Сухуми хотын нарайлалгын байшанда 20 гаран жэлэй туршада Нуца Абаш гэгшэ ажаллана. Тэрэ Абхазидаа мэдээжэ болоһон врач-акушер юм. Харахан шарайтай, согтой һайхан абари зантай Нуца гэдэг эхэнэр долоон мянга гаран нарай үхибүүдые абаһан байна. Фельдшерскэ училищи дүүргэһэнэй һүүлээр түрэл тосхондоо тэрэ бусаһан юм. Харахан шарайтай басаганай дүрэ зураг 50-яад онуудта газетэдэ толилогдоһон байгаа. Геолог—Семен гэжэ нэрэтэй ород хүбүүн тэрэ зурагые хараһан байгаа ха. Хүбүүн эшэмхэйхэнээр тэрээндэ бэшэг бэшэбэ. Тиигээд басаганиинь харюусажа, тэдэ хоёр хоорондоо ходо бэшэг абалсадаг болобо. Нуца басаганай медицинскэ институдта һуралсажа байһан Тбилисидэ Семен ерэжэ, хоёр залуушуул гэрлэһэн юм. Мүнөө тэдэнэр Сухумида ажаһуудаг, ажалладаг, хүбүүн басаган хоёртой юм. Гэбэшье Адзюбжада, Нуцынгаа түрэлхидтэ, тэдэнэр ходо ерэдэг.

Абаши болон Чанба гэгшэд өөһэдыгөө абхазуудби гэжэ тоолоно. Түрэлхи хэлэниинь — абхаз хэлэн. Гэртэнь айлшадай ерэхэдэ, тэдэнэр абхаз дуунуудые дуулалдадаг. Харахан шарайтай багашуулайнгаа нойрсохын урда тэдэнэр абхаз онтохонуудые хөөрэдэг.

Нуцын түрэһэн абга Ширин гэдэг мэдээжэ абхаз революционер. Абхазиин түүхэдэхи арадай түрүүшын правительствын гэшүүн байһан юм. Нуцын эсэгэнь өөрынгөө Адзюбжа тосхондо колхоз тогтоолсоһон байна. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ энэ тосхонһоо тулалдаанда унаһан 94 хүнэй дүрэ зурагуудтай мүнхэлэлгын самбар нютагайнь һургуулида бии. «Эхэ оронойнгоо түлөө ами наһаяа үгэгшэд хэзээдэ мүнхэ» гээд абхаз хэлэн дээрэ тэрэнь гаргагданхай. Харахан шарайтай, залуухан хүбүүн ябаһан Нури Абаш гэгшын фото-зураг абхазуудай, грузинуудай болон энэ тосхоной ород хүнүүдэй фото-зурагуудай дунда бии. 1943 ондо Севастополиие хамгаалгын үедэ далай дээрэ болоһон нэгэ тулалдаанда тэрэ унаһан юм.

Адзюбжа гэдэг бишыхан тосхон Абхазиһаа холо саагуур мэдээжэ болонхой. Энэ оршон тойронхи нютагууд тухай Максим Горький нэгэ рассказ соогоо хөөрэһэн байдаг. Эндэ, Кодорой эрьедэхи ой соо, нэгэ үгытэй зайгуул эхэнэрэй нарайлхада, үхибүүень тэрэ абаһан байгаа. Энэ дурасхаалта газарта хүдөөгэй больница мүнөө байрладаг. Тэрэнэй хажууда гар дээрээ үхибүү тэбэриһэн эхэнэрэй хүшөө бии. Больницань «Хүнэй мүндэлэлгэ» гэһэн нэрээр нэрлэгдэнхэй. Теэд Горькиин рассказ тиимэл гаршагтай байгаа бшуу. Адзюбжа тосхонойхидой хүндэмүүшэ һайниие ойлгоһон Горький эндэ ходо ерэдэг бэлэй.

Ямар үндэһэ яһанайбта гээд Шамиль Чанбаһаа баһал асуухада, харахан нюдэдөө ялалзуулан, «Би абхазби, Мария һамгамни ород юм. Бидэ бултадаа совет хүнүүдбди. Абхази—манай Эхэ орон. Эндэ манай элинсэг хулинсагууд хүдөөлүүлэгдэнхэй. Эндэ манай үхибүүдэй, ашанарай ерээдүйнь болоно...» — гэжэ харюусадаг юм.

Татьяна ШУТОВА.
(АПН).

СЭНХИР ЭКРАН

КОСМОНАВТНУУДАЙ ҮДЭР

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 —«Время». 9.45 — Үглөөнэй гимнастика. 9.50 — Мультфильмнүүд. 10.20 — Ф. Шопенэй этюдүүд. 10.50 — «Ускорение» — 4 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 12.00 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 12.20 — Эстониин ССР-Гүрэнэй академическэ эрэшүүлэй хоорой хүбүүдэй хоор дуулаха. 12.40 — Шэнэ һонин. 15.15— Шэнэ һонин. 15.35 — Баримтата фильмүүд. 16.15 — Кутаиси хотын дуу, хатарай гүрэнэй ансамблиин концерт. 16.50— Н. Тихонов. «Үе саг ба харгы замууд». 17.30 — «Концертын залда — һурагшад».

Улаан-Үдэ. 18.15— «Байгал» —нютагуудай һонин. 18.25— «Уласхоорондын шэнжэлэл» (буряадаар).

Москва. 18.45— «Олон түмэн ажалшадай ленинскэ университет».

Улаан-Үдэ. 19.15— «Байгал» —мэдээсэлэй программа. 19.35— Киноочерк. 19.45 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 20.00 —«Хүн. Газар дэлхэй. Юртэмсэ». 20.55— «Ускорение»— 4 серитэй уран һайханай фильм. 4-дэхи сери.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62 отв. секретарь—2-50-52, секретариат 2-66-76; отделы; партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-64-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63 информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81., корректорская—2-33-61, выпускающие —2-35-95, отдел объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина. Н-04464. Заказ №.85. Индекс